

Gratissimam Sane

Påven Johannes Paulus II:s
brev till familjerna

© Copyright 1994 Libreria Editrice Vaticana *Gratissimam Sane* —*Letter to Families From Pope John Paul II*
© Copyright 2014 för den svenska översättningen
Katolska utskottet för äktenskap och familj (KUÄF)
och Håkan Hammarén

Imprimatur
Stockholm 24 april 2015
+Anders Arborelius ocd
Biskop av Stockholm

Översatt av Håkan Hammarén, 2014

Innehåll

Introduktion.....	4
Familjen – Kyrkans väg.....	4
Familjens år.....	5
Bön.....	5
Kärlek och omsorg om alla familjer.....	6
Första delen Kärlekens civilisation	8
”Till man och kvinna skapade han dem”.....	9
Det äktenskapliga förbundet.....	9
Enheten mellan de två.....	11
Personens härstamning.....	12
Det gemensamma bästa i äktenskapet och familjen.....	13
Att uppriktigt ge sig själv som gåva.....	15
Ansvarsfullt faderskap och moderskap.....	17
De två civilisationerna.....	19
Kärleken ställer krav.....	21
Fjärde budet: ”Hedra din far och din mor”.....	23
Uppfostran.....	25
Familjen och samhället.....	28
Andra delen Brudgumen är med er	31
I Kana i Galiléen.....	32
Det stora mysteriet.....	34
Renaste kärlekens moder.....	37
Födelse och fara.....	39
”Ni tog emot mig”.....	40
”Stärkta till er inre människa”.....	42
Noter.....	44
Förkortningar.....	45
Citerade eller omnämnda konciledokument, encyklikor mm.....	46

INTRODUKTION

Kära familjer!

1. Firandet av Familjens år ger mig ett välkommet tillfälle att knacka på dörren till ert hem, eftersom jag är angelägen om att få hälsa på er med djup tillgivenhet och tillbringa en stund med er. Jag gör så genom detta brev, och som utgångspunkt tar jag orden i encyklikan *Redemptor Hominis*, som gavs ut under den första tiden av min tjänst som Petri efterträdare. I den skrev jag att människan är Kyrkans väg.[1]

Med dessa ord ville jag först och främst ta upp de många vägar längs vilka människan vandrar, och samtidigt poängtera hur djupt Kyrkan längtar efter att stå vid hennes sida när människan följer sitt jordelivs vägar. I den fasta förvisningen om att det var Kristus själv som ställde henne på alla dessa vägar, delar Kyrkan de glädjeämnen och förhoppningar, de bedrövelser och den ångest[2] som människor har under sin dagliga pilgrimsfärd. Kristus anförtrorde människan till Kyrkan; han överlämnade människan till henne som "vägen" för hennes uppdrag och tjänst.

FAMILJEN – KYRKANS VÄG

2. Familjen är den första och viktigaste av alla dessa vägar. Det är en väg som är gemensam för alla, men ändå särskild, något unikt som aldrig kan upprepas, liksom ingen individ upprepas; det är en väg som ingen människa kan dra sig undan.

Ja, en person kommer normalt till världen inom en familj, och hon kan sägas ha familjen att tacka för själva det faktum att hon finns till som individ. Personer som kommer till världen utan familj utvecklar en ångestfylld känsla av smärta och förlust, en känsla som därefter kommer att betunga hela hennes liv. Kyrkan närmar sig med kärleksfull omsorg om alla som upplever situationer som dessa, eftersom hon är väl medveten om den fundamentala roll som familjen är kallad till att spela. Dessutom vet hon att *en person går ut ur familjen för att i en ny familjeenhet kunna förverkliga sitt livs särskilda kallelse*. Även om någon väljer att förbli ensamstående så fortsätter familjen så att säga att vara hans existentiella horisont, den fundamentala gemenskap som hela nätverket av sociala relationer är baserat på, från de närmaste och mest intima till de mest avlägsna. Vi talar ju ofta om den "mänskliga familjen" när vi menar alla människor som lever i världen, eller hur?

Familjen har sitt ursprung i samma kärlek som Skaparen omsluter den skapade världen med, som det uttrycktes redan "i begynnelsen", i Första Moseboken (1:1). I evangeliet ger Jesus en enastående bekräftelse på detta: "Så älskade Gud världen att han gav den sin ende Son" (Joh 3:16). *Den enfödde Sonen*, av samma väsen som Fadern, "Gud av Gud, ljus av ljus" kom in i den mänskliga historien genom familjen: "Ty Guds Son har genom att bli människa på något sätt förenat sig själv med varje människa. Han arbetade med människohänder ... han älskade med mänskligt hjärta. Född av Jungfrun Maria har han verkligen blivit en av oss, i allt lik oss, dock utan synd".[3] Om Kristus i själva verket "kastar ljus över människans mysterium",[4] så gör han det med början i den familj som han valde att födas och växa upp i. Vi vet att Återlösaren tillbringade större delen av sitt liv i Nasarets dunkel, "lydig" (Luk 2:51) som "Människosonen" mot sin mor Maria, och mot snickaren Josef. Är inte redan denna Kristi sonliga "lydnad" det första uttrycket för den lydnad mot Fadern "ända till döden" (Fil 2:8), genom vilken han återlöste världen?

Det gudomliga mysteriet med Ordets människoblivande har alltså ett intimt samband med den mänskliga familjen. Inte bara med en enda familj, den i Nasaret, utan på något sätt med varje familj, analogt med det Andra Vatikankonciliet säger om Guds Son som "genom att bli människa på något sätt förenat sig själv med varje människa".[5] Genom att efterfölja Kristus som "kom" till världen "för att tjäna" (Matt 20:28). betraktar Kyrkan tjänandet av familjen som en av sina livsviktiga plikter. I denna bemärkelse utgör både människan och

familjen "Kyrkans väg".

FAMILJENS ÅR

3. Kyrkan välkomnar med glädje beslutet av Förenta Nationernas organisation att tillkännage 1994 som det Internationella familjeåret, och det av just ovanstående anledningar. Detta initiativ tydliggör hur grundläggande familjefrågan är för Förenta Nationernas medlemsstater. Om Kyrkan vill delta i detta initiativ, så är det på grund av att hon själv blivit sänd av Kristus till "alla folk" (Matt 28:19). Det är dessutom inte första gången som Kyrkan gjort ett internationellt initiativ från Förenta Nationerna till sitt eget. Vi behöver bara påminna om exempelvis det Internationella ungdomsåret 1985. På detta sätt gör sig också Kyrkan närvarande i världen, och uppfyller så en önskan som låg påven Johannes XXIII varmt om hjärtat, och som inspirerade Andra Vatikankonsiliets konstitution *Gaudium et Spes*.

På Heliga familjens högtidsdag 1993 inledde hela den kyrkliga gemenskapen "Familjeåret" som ett av de viktiga stegen i förberedelserna inför det Stora Jubelåret 2000, som kommer att markera slutet på det andra och början på det tredje årtusendet efter Jesu Kristi födelse.

Detta år kommer att rikta våra tankar och hjärtan mot Nasaret, där det blev officiellt invigt 26 december förra året vid en högtidlig eukaristisk liturgi som leddes av det påvliga sändebudet.

Under hela detta år är det viktigt att återupptäcka de många tecknen på Kyrkans kärlek till och omsorg om familjen, en kärlek och omsorg som uttrycktes redan från kristendomens början, då den betydelsemättade termen "huskyrka" tillämpades på familjen. I vår egen tid har vi ofta återvänt till uttrycket "huskyrka", som konciliet använde sig av [6] och vi hoppas att känslan för detta ord alltid skall hållas levande i människornas sinnen. Denna önskan minskas inte av medvetenheten om de förändrade familjeförhållandena i dagens värld. Det är just på grund av detta som det finns en fortsatt relevans i den titel konciliet valde för den pastorala konstitutionen *Gaudium et Spes* för att visa på vad Kyrkan bör ägna sig åt i den nuvarande situationen: "*Befrämjande av äktenskapets och familjens värdighet*". [7] En annan viktig referenspunkt efter konciliet är 1981 års apostoliska förmaning *Familiaris Consortio*. Den texten tar hänsyn till en omfattande och komplex erfarenhet när det gäller familjen, som bland olika folk och länder alltid och överallt fortsätter att vara "Kyrkans väg". I ett speciellt avseende blir det i ännu högre grad så på just de platser där familjen lider av interna kriser eller är utsatt för fientlig kulturell, social och ekonomisk påverkan som hotar dess inre enhet och styrka, och som till och med står i vägen för själva dess utformning.

BÖN

4. I detta brev vill jag inte tala till "abstraktionen" familjerna, utan till varje enskild familj i varje del av världen, var den än befinner sig och hur mångskiftande och komplex dess kultur och historia än må vara. Den kärlek med vilken Gud "älskade världen" (Joh 3:16), den kärlek med vilken Kristus älskade var och en "in i det sista" (Joh 13:1), gör det möjligt att rikta detta budskap till varje familj, som en levande "cell" i mänsklighetens stora och universella "familj". Fadern, Skaparen av universum, och det människoblivna Ordet, mänsklighetens återlösare, är källan till denna universella öppenhet mot alla folk som bröder och systrar, och förmår oss till att innefatta dem i bönen som börjar med de ömma orden: "Fader Vår".

Bön gör Guds Son närvarande bland oss: "Ty där två eller tre är samlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem" (Matt 18:20). Detta *Brev till familjerna* vill först och främst vara en bön till Kristus om att bli kvar hos varje mänsklig familj; en inbjudan till honom, i och genom den lilla familjen av föräldrar och deras barn, om att bo i den stora familjen av nationer, så att vi alla tillsammans med honom verkligen kan säga: "Fader Vår"! Bönen måste få bli det dominerande inslaget i Familjens år inom Kyrkan: bön för familjen, och bön med familjen.

Det är betecknande att det är just *i och genom bön som människan på ett mycket enkelt men ändå grundläggande sätt inser sin unika subjektivitet*: I bönen är det lättare för det mänskliga "jag" att uppfatta djupet av vad det innebär att vara en person. *Detta är också sant när det gäller familjen*, som inte enbart utgör samhällets grundläggande "cell", men som också har en speciell, alldeles egen subjektivitet. Denna subjektivitet får sin främsta och grundläggande bekräftelse, och förstärks, när familjemedlemmarna möts i just det gemensamma åkallandet: "Fader Vår". Bönen förstärker familjens styrka och andliga enhet, den hjälper familjen att få del av Guds egen "styrka". I den högtidliga välsignelsen över brudparet under vigselritualen, ber officianten till Herren med dessa ord: "Utgiut den Helige Andes nåd över dem [de nyvigda] så att de med hjälp av din kärlek, som utgiutits i deras hjärtan, må förbli trofasta i det äktenskapliga förbundet".^[8] Detta "besök" av den Helige Ande framkallar familjernas inre styrka och kraft till att kunna förenas i kärlek och sanning.

KÄRLEK OCH OMSORG OM ALLA FAMILJER

5. Må Familjens år bli en harmonisk och universell bön från alla "huskyrkor" och från allt Guds folk! Må denna bön också nå familjer i svårigheter eller fara, de som saknar förtrolighet eller som upplever splittring, eller som befinner sig i sådana situationer som Familiaris Consortio beskriver som "annorlunda".^[9] Må alla familjer få uppleva sig omslutna av sina bröders och systrars kärlek och omtanke!

Under Familjens år bör bönen framför allt vara ett sporrande vittnesbörd från de familjer som lever ut sin mänskliga och kristna kallelse i hemmets gemenskap. Tänk så många sådana det finns i varje nation, stift och församling! Det kan med fog sägas att dessa familjer utgör "normen", även om man måste medge att det finns inte så få "annorlunda förhållanden". Och erfarenheten visar att en viktig roll spelas av varje familj som lever i överensstämmelse med den moraliska normen, för att den individ som föds och växer upp i den skall kunna ge sig ut på det godas väg, den som *alltid är skriven i hennes hjärta*. Åtskilliga projekt som stöds med mycket kraftfulla resurser verkar nuförtiden tyvärr drivas med syfte att få familjen som sådan att störta samman.

Nuförtiden verkar tyvärr åtskilliga projekt, som stöds med mycket kraftfulla resurser, drivas med syfte att få familjen som sådan att störta samman. Det tycks det ibland som om man med samlade krafter försöker framställa som "normala" och attraktiva, och till och med glamoriserar sådana förhållanden som i själva verket är "regelvidriga".

De motsäger verkligen "sanningen och kärleken" som skall inspirera och vägleda relationerna mellan män och kvinnor, och leder därmed till spänningar och splittringar i familjerna, med allvarliga följder i synnerhet för barnen. Det moraliska samvetet förmörkas; det som är sant, gott och vackert blir vanställt; och friheten ersätts av något som faktiskt är slaveri. Med tanke på detta, hur tillämpligt och tankeväckande är inte aposteln Paulus ord om den frihet som Kristus befriat oss till, och det slaveri som synden orsakar (jfr Gal 5:1)!

Det är alltså uppenbart hur rätt i tiden och även nödvändigt ett Familjens år är för Kyrkan: hur outhärligt det är med *vittnesbördet från alla familjer* som lever sin kallelse dag för dag; hur angeläget det är *för familjerna att be* och för deras bön att växa till och sprida sig över hela världen, som ett uttryck för tacksägelse för kärlek i sanning, för "utgiutandet av den Helige Andes nåd",^[10] för att Kristus – Återlösaren och Brudgummen, han som "älskade oss till slutet"² (jfr Joh 13:1) – är närvarande bland föräldrar och barn. Låt oss vara djupt övertygade om att den *kärleken är det största av allt* (jfr 1 Kor 13:13), och låt oss tro att den verkligen kan triumfera över allt som inte är kärlek.

---

¹ För vigselritualet gäller inte den absoluta likformighet som dekreterats för Mässan, varför ordalydelse skiftar starkt mellan olika språkområden. Eftersom påven sedan refererar till detta citat har inte den motsvarande svenska texten kunnat citeras här. Den sistnämnda lyder: "Vi ber dig, Herre, för båda dessa dina tjänare, att de förblir förenade med trons och dina budords band i obrottslig trohet mot varandra." (Altarmissalet för Stockholms katolska stift, Stockholm: Veritas förlag, 2013, alternativ A, sid 1039-1040) *Övers. anm.*

² Svenska Altarmissalet har här "älskade sin kyrka till det yttersta" *Övers. anm.*

Må Kyrkans bön under detta år, familjernas bön som "huskyrkor", stiga upp oavbrutet! Må den göra sig hörd först och främst av Gud och därefter bland människor överallt, så att – precis som bland dem som uthärdade varje frestelse – ingen skall ge efter för tvivel, och så att ingen som vacklar på grund av mänsklig svaghet skall kapitulera för den frestande tjuskraften från dem som enbart är skenbara gudar.

I Kana i Galiléen, där Jesus blev inbjuden till en bröllopsfest, sade hans mor, som också var närvarande, till tjänarna: "Gör vad han än säger till er" (Joh 2:5). När vi nu har börjat vårt firande av Familjens år, säger Maria samma ord till oss. Det Kristus säger till oss, i detta speciella ögonblick av historien, utgör en kraftfull kallelse till en underbar bön med familjerna och för familjerna. Jungfrumodern inbjuder oss till att förena oss genom denna bön med hennes Sons uppfattning, han som älskar varenda familj. Vid själva inledningen på sitt uppdrag som Återlösare uttryckte han denna kärlek genom sin heliggörande närvaro i Kana i Galiléen, en närvaro som fortfarande pågår.

Låt oss be för familjerna över hela världen. Låt oss be, genom Kristus, med honom och i honom, till Fadern "från vilken varje familj i himmelen och på jorden har sitt namn" (Ef 3:15)³

---

³ Bibel 2000 har här: "efter vilken allt vad fader heter i himlen och på jorden har sitt namn." *Övers. amm.*

FÖRSTA DELEN

KÄRLEKENS CIVILISATION

”TILL MAN OCH KVINNA SKAPADE HAN DEM”

6. För universum i sin oändlighet och mångfald, alla levande varelsers värld, är Gud antecknad som fader och ursprung (jfr Ef 3:14-16). Detta kan naturligtvis sägas på grundval av en analogi, med vars hjälp vi redan i början av Första Moseboken märker faderskapets och moderskapets realitet, och därmed också den mänskliga familjens. Tolkningsnyckeln som möjliggör denna insikt får vi genom den grundtanke om ”avbild” av och ”likhet” med Gud som betonas i bibeltexten (1 Mos 1:26). Gud skapar genom makten i sitt ord: ”Varde ...!” (t.ex. 1 Mos 1:3). Vid människans skapelse följs detta Guds ord betecknande nog av följande ord: ”Låt oss skapa människan till vår avbild, till att vara lika oss” (1 Mos 1:26). Innan han skapar människan drar sig Skaparen så att säga tillbaka in i sig själv, för att finna förebilden och inspirationen i sitt eget väsen, som redan här uppenbaras som det gudomliga ”Vi”. Ur detta mysterium framträder människan genom en skapelseakt: ”Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne. Som man och kvinna skapade han dem” (1 Mos 1:27).

Gud talar till dessa nyligen skapade varelser medan han välsignar dem: ”Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er” (1 Mos 1:28). Första Moseboken använder samma uttryck som tidigare använts för skapandet av andra levande varelser: ”föröka”. Men det är tydligt att dessa uttryck används i analog mening. Ser vi inte här analogin mellan framfödande respektive fader- och moderskap, som skall förstås i ljuset av det totala sammanhanget? Ingen levande varelse på jorden förutom människan skapades ”till Guds avbild, till att vara Gud lika”. Även om det mänskliga faderskapet och moderskapet förblir *biologiskt likartat* med de andra levande varelsernas i naturen, så innefattar de en livsviktig och unik ”likhet” med Gud som utgör grunden för familjen som en gemenskap av mänskligt liv, som en gemenskap av personer förenade i kärleken (*communio personarum*).

I ljuset av Nya testamentet är det möjligt att inse att *den ursprungliga familjemodellen står att finna hos Gud själv*, i hans livs treeniga mysterium. Det gudomliga ”Vi” är den eviga förebilden för det mänskliga ”vi”, i synnerhet det ”vi” som formas av mannen och kvinnan som skapats till Guds avbild och likhet. Första Mosebokens ord innehåller denna sanning om människan som bekräftas av mänsklighetens egen erfarenhet. Människan är ”från begynnelsen” skapad som man och kvinna: hela mänsklighetens liv – såväl i de små gemenskaperna som i samhället som helhet – är märkt av denna ursprungliga tvådelning. Från denna kan individernas ”manlighet” och ”kvinnlighet” härledas, och från den hämtar varje gemenskap sin egen unika rikedom i personernas ömsesidiga förverkligande. Detta är vad orden i Första Moseboken verkar betyda: ”Som man och kvinna skapade han dem” (1 Mos 1:27). Här finner vi också det första uttalandet om mannens och kvinnans lika värdighet: båda är i lika hög grad personer.

Deras natur, med den speciella värdighet som kommer ur den, bestämmer ”från begynnelsen” vari mänsklighetens gemensamma bästa består i varje dimension och omständighet av livet. Till detta gemensamma bästa ger både mannen och kvinnan sitt speciella bidrag. På så vis kan man, redan vid själva begynnelsen för det mänskliga samhället, upptäcka gemenskapens och komplementaritetens förtjänster.

DET ÄKTENSKAPLIGA FÖRBUNDET

7. Familjen har alltid betraktats som det främsta och grundläggande uttrycket för människans sociala natur. Än idag är detta synsätt oförändrat. Nuförtiden tenderar emellertid tonvikten att läggas på hur mycket familjen, som den minsta och mest grundläggande mänskliga gemenskapen, är beroende av de personliga bidragen från en man och en kvinna. Familjen är i själva verket en gemenskap av personer vars särskilda sätt att finnas till och leva tillsammans är gemenskap: *communio personarum*. Också här kan vi, samtidigt som vi alltid måste erkänna Skaparens fullkomligt annorlunda väsen i förhållande till sina skapade varelser, se familjens yttersta relation till det gudomliga ”Vi”. Endast personer kan leva ”i

gemenskap". Familjen har sitt ursprung i en äktenskaplig gemenskap som Andra Vatikan-konciliet beskriver som ett "förbund", i vilket mannen och kvinnan "ömsesidigt ger sig åt och tar emot varandra i en personlig handling".[11]

Första Moseboken hjälper oss att se denna sanning när den, med avseende på att familjen bildas genom äktenskapet, konstaterar att "därför skall en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de skall bli ett kött" (1 Mos 2:24). I en dispyt med fariséerna i evangeliet citerar Kristus just dessa ord, och tillägger sedan: "Så är de inte längre två utan ett kött. Vad Gud har fogat samman skall människan inte skilja åt" (Matt 19:6). På detta sätt avslöjar han på nytt det bindande innehållet i ett faktum som gäller "från början" (Matt 19:8) och som alltid bevarar detta innehåll. Om Mästaren bekräftar detta "nu", gör han så för att göra klart och otvetydigt för alla, vid det Nya förbundets gryning, att äktenskapets *oupplösliga karaktär utgör grunden för familjens gemensamma bästa*.

När vi, i förening med aposteln, böjer våra knän inför Fadern från vilken allt faderskap och moderskap har sitt namn (jfr Ef 3:14-15), inser vi att föräldraskapet är den händelse genom vilken familjen – som redan bildats genom det sammanbindande äktenskapliga förbundet – kommer till stånd "i dess fulla och speciella innebörd".[12] *Moderskap förutsätter nödvändigtvis faderskap*, och i sin tur, *faderskap förutsätter nödvändigtvis moderskap*. Detta är ett resultat av den tvådelning som Skaparen lagt ned i människorna "från början".

Jag har talat om två nära besläktade men ändå inte identiska begrepp: begreppen "gemenskap (med)" respektive "gemenskap (av personer)". "*Gemenskap (med)*" har att göra med relationen mellan ett "jag" och ett "du". "*Gemenskap (av personer)*" överskrider å andra sidan denna ram och rör sig mot ett "sällskap" eller "samhälle", ett "vi".

Familjen som en gemenskap av personer, är alltså det främsta mänskliga "samhället". Den uppkommer närhelst ett äktenskapligt förbund blir till, där makarna öppnar sig för en bestående gemenskap i kärlek och liv. Och den når sin fulla och speciella innebörd fullt ut genom barnalstringen: "gemenskapen" mellan makarna ger upphov till "gemenskapen" av familjemedlemmar. Familjegemenskapen är fullständigt genomsyrad av själva innebörden av "gemenskap". Kan det på det mänskliga planet finnas någon "gemenskap" som är jämförbar med den *mellan en moder och ett barn* som hon har burit i sitt sköte och sedan fött fram?

I en familj som bildats på detta sätt uppstår en ny enhet, i vilken föräldrarnas "gemenskapsrelation" uppnår sin fullkomning. Erfarenheten lär oss att denna fullkomning representerar både ett uppdrag och en utmaning. Uppdraget engagerar makarna i att leva ut sitt självständiga förbund. *Barnen* de får – och häri ligger utmaningen – *skall förstärka detta förbund*, berika och fördjupa faderns och moderns äktenskapliga gemenskap. När detta inte sker, måste vi fråga oss om inte självisheten – som ligger på lur även i mannens och kvinnans kärlek till följd av den mänskliga benägenheten för det onda – inte är starkare än denna kärlek. Gifta par behöver vara väl medvetna om detta. Redan från början behöver de vända sina hjärtan och tankar till den Gud "från vilken varje familj har sitt namn", *så att de ur den källan hämtar kraften till att i kärlek ständigt förnyas i sitt faderskap och moderskap*.

Faderskap och moderskap är i sig ett speciellt kärleksbevis; de gör det möjligt att upptäcka kärlekens utsträckning och nyskapande djup. Men det sker inte automatiskt. Det är snarare en uppgift som anförtröts både make och maka. I makens och makans liv tillsammans representerar faderskapet och moderskapet något så upphöjt "nytt" och rikt att man bara kan närma sig det "på sina knän".

Erfarenheten lär oss att den mänskliga kärleken, som naturligtvis syftar till faderskap och moderskap, ibland drabbas av en djupgående *kris* och därför blir allvarligt hotad. I sådana situationer kan man söka hjälp hos äktenskaps- och familjerådgivningscentra, där det bland annat är möjligt att få hjälp av särskilt utbildade psykologer och psykoterapeuter. Samtidigt får vi emellertid inte glömma bort den ständiga giltigheten i apostelns ord: "Jag böjer mina knän inför Fadern, från vilken varje familj i himmelen och på jorden har sitt namn". Det äkta ståndet, äktenskapets sakrament, är ett förbund mellan personer som älskar varandra.

Och *kärlek kan endast fördjupas och bevaras av Kärleken*, den kärlek som "är utgjuten i våra hjärtan genom den Helige Ande, som han har gett oss" (Rom 5:5). Bör inte vår bön under

Familjens år koncentreras på det centrala och avgörande ögonblick då den äktenskapliga kärleken övergår i havandeskap, och därmed i faderskap och moderskap? Är det inte just i det ögonblicket som det finns ett outhärligt behov av det "utgjutandet av den Helige Andes nåd" som nedkallas i det liturgiska firandet av äktenskapets sakrament?

Aposteln böjer sina knän inför Fadern och ber att de troende ska "*få kraft och styrka åt sin inre människa genom hans Ande*" (Ef 3:16). Denna "inre styrka" är nödvändig i allt familjeliv, speciellt i dess kritiska ögonblick när kärleken – som i den liturgiska ritens för äktenskapligt samtycke uttrycktes med orden, "Jag ... lovar att vara dig trogen i medgång och motgång, i sjukdom och hälsa och att älska och ära dig så länge jag lever" – sätts på ett svårt prov.

ENHETEN MELLAN DE TVÅ

8. Enbart "personer" kan säga de orden; bara de kan leva "i gemenskap" på grundval av ett ömsesidigt val som är, eller måste vara, fullständigt medvetet och fritt. När det i Första Moseboken talas om en man som lämnar sin far och sin mor och håller sig till sin hustru (jfr 1 Mos 2:24), poängteras det medvetna och fria valet som ger upphov till äktenskapet, som gör sonen i en familj till make och dottern i en annan familj till maka. Hur skall vi kunna få en fullgod förståelse av detta ömsesidiga val, om vi inte beaktar den fulla sanningen om personen som en förnuftig och fri varelse? Andra Vatikankonciliet använder ytterst talande ord när det talar om likheten med Gud.

Det hänvisar inte bara till den gudomliga avbild och likhet som varje människa i sig redan har, utan också och främst till "en viss likhet mellan de gudomliga personernas enhet och Guds barns enhet i sanningen och kärleken".[13]

Denna mäktiga och meningsfyllda formulering bekräftar först och främst det centrala för varje mans och varje kvinnas identitet. Denna identitet består i *förmågan att leva i sanning och kärlek*; ja mer än så, den består i behovet av sanning och kärlek som en livsviktig dimension av personens liv. Människans behov av sanning och kärlek öppnar henne mot både Gud och människor: det öppnar henne för andra människor, för ett liv "i gemenskap", och i synnerhet för äktenskap och familjen. Med koncilietts ord kommer personernas "gemenskap" i viss mening från Treenighetens "Vi", och därför pekar även "äktenskaplig gemenskap" mot detta mysterium. Familjen, som uppkommer ur mannens och kvinnans kärlek, härstammar därför ytterst sett från Guds mysterium. Detta överensstämmer med mannens och kvinnans innersta väsen, med deras medfödda och äkta värdighet som personer.

I äktenskapet är mannen och kvinnan så starkt förenade att de, för att använda Första Mosebokens ord, skall bli "ett kött" (1 Mos 2:24). Fastän fysiskt olika – manlig respektive kvinnlig till sin fysiska konstitution – har dessa bägge mänskliga individer *lika stor förmåga att leva "i sanning och kärlek"*. Denna förmåga är karakteristisk för människan som person, och har på samma gång både en andlig och en kroppslig dimension. Det är också genom kroppen som mannen och kvinnan är predisponerade till att forma en "gemenskap av personer" i äktenskapet. När de förenas i det äktenskapliga förbundet på ett sådant sätt att de blir "ett kött" (1 Mos 2:24), måste deras förening ske "*i sanning och kärlek*", och därmed uttrycka den mognad som är tillbörlig för personer som är skapade till Guds avbild och likhet.

Den familj som blir resultatet av denna förening hämtar sin inre fasthet från makarnas förbund, som Kristus upphöjde till ett sakrament. Familjen hämtar sin särskilda gemenskapskaraktär, sina kännetecknande drag som "gemenskap", från den grundläggande gemenskapen mellan makarna som också innefattar deras barn.

"Är ni beredda att i kärlek ta emot de barn som Gud låter er få och att fostra dem enligt Kristi och hans kyrkas bud?", frågar celebranten under vigseln.[14] Svaret som makarna avger återspeglar den djupaste sanningen om den kärlek som förenar dem. Deras enhet sluter dem inte i sig själva, utan öppnar dem snarare mot ett nytt liv, mot en ny person. Som föräldrar blir det möjligt för dem att ge liv åt en ny människa som dem själva, inte bara ben av deras ben och kött av deras kött (jfr 1 Mos 2:23), men en Guds avbild och likhet – en person.

När Kyrkan frågar, "Är ni beredda?", påminner hon bruden och brudgummen om att de

står inför Guds skapande kraft. De är kallade till att bli föräldrar, till att ge liv i samarbete med Skaparen. Att samarbeta med Gud för att nya människor skall bli till, innebär att bidra till överföringen av den där gudomliga avbilden och likheten som var och en "av kvinna född" är bärare av.

PERSONENS HÄRSTAMNING

9. Genom den personernas gemenskap som sker i äktenskapet bildar en man och en kvinna familj. Varje individs härstamning, *personens härstamning*, hör ihop med familjen. Det mänskliga faderskapet och moderskapet har sin rot i biologin, även om de på samma gång går utöver den. Aposteln, som böjer sina knän "för Fadern honom från vilken allt vad fader [och moder] heter i himmelen och på jorden har sitt namn", ber oss på sätt och vis att se på hela världen av levande varelser, från de andliga väsendena i himmelen till de kroppsliga varelserna på jorden. Varje avlelseakt har sin ursprungliga förebild i Guds faderskap. Denna "kosmiska" dimension av likhet med Gud är trots det, i människans fall, inte tillräcklig för att tillfredsställande förklara relationen mellan faderskap och moderskap. När en ny människa föds ur den äktenskapliga föreningen av de två, för hon med sig in i världen en särskild avbild och likhet med Gud själv: *personens härstamning är inskriven i själva fortplantningens biologi*.

Genom att bejaka att makarna, som föräldrar, samarbetar med Gud Skaparen i avlandet och framfödandet av en ny människa,[15] talar vi inte enbart med hänvisning till biologins lagar.

Vi vill istället betona att *Gud själv är närvarande i det mänskliga faderskapet och moderskapet* på ett helt annat sätt än han är närvarande vid alla andra tillfällen då fortplantning sker "på jorden". Det är verkligen Gud själv som är källan till denna för människan utmärkande "avbild och likhet" som mottogs vid Skapelsen.[16]

Och därmed befinner sig föräldrarna, både vid befruktningen och födelsen av det nya barnet, ansikte mot ansikte med en "stor hemlighet" (jfr Ef 5:32). Precis som sina föräldrar är den *nya människan också kallad till att leva som person*; hon är kallad till ett liv "i sanning och kärlek". Denna kallelse är inte bara öppen mot det som finns till i tiden, utan i Gud är den också öppen mot evigheten. Detta är personens härstamningsdimension som har slutgiltigt uppenbarats av Kristus, som riktar sitt evangeliums ljus på människans liv och död, och därmed på meningen med den mänskliga familjen.

Som konciliet bejakar är människan "av alla skapade varelser på jorden den enda som Gud velat i och för sig".[17] Människans tillblivelse följer inte enbart biologins lagar. Den följer också omedelbart Guds skapande vilja, som bryr sig om de mänskliga familjernas söners och döttrars härstamning. *Gud "ville" människan redan från begynnelsen, och Gud "vill" henne i varje fortplantningsakt och varje mänsklig födelse*. Gud "vill" människan som en varelse som liknar honom, som person. Denna människa, alla människor, skapade Gud "för hennes egen skull". Detta är sant för alla personer, inklusive dem som föds med sjukdomar eller handikapp. Guds vilja finns inskriven i varje människas personliga konstitution, och den vill att människan i viss mening skall vara ett mål i sig. Gud överlämnar människan till sig själv, han anförtror henne både till hennes familj och till samhället som deras ansvar. När föräldrar begrunder en ny människa är de, eller bör de vara, fullt medvetna om det faktum att Gud "vill" denna individ "för hennes egen skull".

Detta kortfattade uttryck har en ytterst rik innebörd. Redan från själva befruktningsögonblicket, och sedan vid födelsen, är den nya människan ämnad att *fullt ut uttrycka sin mänsklighet*, att "finna sig själv" som person.[18] Detta är sant för precis varenda en, inklusive de kroniskt sjuka och de handikappade. "Att vara människa" är hennes grundläggande kallelse: "att vara människa" i överensstämmelse med de gåvor hon fått, i överensstämmelse med den "talang" som är hennes mänsklighet i sig, och först därefter i överensstämmelse med övriga talanger. I denna mening vill Gud varje människa "för hennes egen skull". I Guds plan sträcker sig dock den mänskliga personens kallelse bortom tidens

begränsningar. Den möter Faderns vilja, uppenbarad i det inkarnerade Ordet: *Guds vilja är att slösande frikostigt låta människan få del av sitt eget gudomliga liv.* Som Kristus säger: "Jag har kommit för att de skall ha liv, ja, liv i överflöd" (Joh 10:10).

Står inte bejakandet av människans slutgiltiga bestämmelse i motsättning till påståendet att Gud vill människan "för hennes egen skull"? Om hon har skapats för gudomligt liv, kan människan då verkligen finnas till "för sin egen skull"?

Detta är en avgörande fråga, en av stor betydelse för såväl början som slutet av hennes jordiska liv: den är viktig för hela hennes levnadslopp. Det kan verka som att Gud tar ifrån människan det rådande "för hennes egen skull" genom att ämna henne för gudomligt liv.[19] Vilken är då relationen mellan personens liv och hennes deltagande i Treenighetens liv? Den helige Augustinus ger oss svaret i sin berömda formulering: "vårt hjärta är oroligt tills det finner vila i dig".[20] Detta "oroliga hjärta" hjälper till att peka på att det egentligen inte finns någon motsättning mellan människans bägge ändamål, utan snarare en relation, en komplementaritet, en enhet. Personen, som är skapad till Guds avbild och likhet, "finns till för sin egen skull" genom själva sin härstamning och hon når sin fullkomning just genom att få del i Guds liv. Detta självförverkligande innehåller fullheten av livet i Gud, som förkunnades offentligt av Kristus (jfr Joh 6:37-40) som återlöste oss precis så att vi skulle kunna få del av det (jfr Mark 10:45).

Det är för sig själva som gifta par vill ha barn; de ser barnen som fulländningen av deras kärlek till varandra. De vill ha barn för familjens skull, som *den största gåvan*. [21] Detta är fullt förståeligt. Icke desto mindre bör i såväl äktenskaplig kärlek som i faderlig och moderlig kärlek samma sanning om människan finnas inskriven som konciliet uttryckte på ett klart och tydligt sätt i sitt uttalande om att Gud "ville människan för hennes egen skull". Det är därför nödvändigt att föräldrarnas vilja är i samklang med Guds vilja. *De måste vilja den nya människan på samma sätt som Skaparen vill henne: "för hennes egen skull".* Vår mänskliga vilja lyder alltid och ofrånkomligen under tidens och förändringens lagar. Den gudomliga viljan, å andra sidan, är evig. Som vi läser i profeten Jeremias bok: "Innan jag formade dig i moderlivet utvalde jag dig, och innan du kom fram ur modersskötet helgade jag dig" (Jer 1:5). Personens härstamning är alltså förenad med Guds evighet, och först därefter med mänskligt faderskap och moderskap, som förverkligas i tiden. Redan i själva befruktningsögonblicket är människan bestämd för evigheten i Gud.

DET GEMENSAMMA BÄSTA I ÄKTENSKAPET OCH FAMILJEN

10. Äktenskapligt samtycke bestämmer och befäster det gemensamt bästa för äktenskapet och familjen. "Jag, N., tar emot dig, N., som min äkta hustru/man och lovar att vara dig trogen i medgång och motgång, i sjukdom och hälsa och att älska och ära dig så länge jag lever".[22] Äktenskapet är en unik gemenskap mellan personer, och det är med denna gemenskap som grund som familjen är kallad till att bli en gemenskap av personer. Detta är ett åtagande som bruden och brudgummen förpliktar sig till "inför Gud och hans Kyrka", som vigselförrättaren påminner dem om innan de utväxlar sitt samtycke.[23] De som närvarar vid vigseln är vittnen om detta åtagande, för i viss mening representerar de Kyrkan och samhället, de ramar inom vilka den nya familjen kommer att leva och växa.

Orden av samtycke bestämmer det gemensamma bästa för paret och familjen. Först och främst det gemensamma bästa för makarna: kärlek, trohet, högaktning, deras förenings varaktighet ända till döden – "så länge jag lever". Bådas bästa, vilket på samma gång är det bästa för var och en, måste sedan bli barnens bästa. Det gemensamma bästa är sådant till själva sin natur, att det både förenar enskilda personer och säkerställer det verkligt goda för var och en. Om Kyrkan (och staten, för den delen) tar emot samtycket som makarna uttrycker i de ovan citerade orden, gör hon det för att detta samtycke är "skrivet i deras hjärtan" (Rom 2:15). Det är makarna som ger sitt samtycke till varandra genom ett högtidligt löfte, det vill säga genom att bekräfta sanningen i detta samtycke inför Guds åsyn. Som

döpta kristna är de förmedlarna av äktenskapets sakrament i Kyrkan. Den helige Paulus lär att detta ömsesidiga åtagande är en "stor hemlighet" (Ef 5:32).

Orden av samtycke uttrycker alltså det livsviktiga i det gemensamma bästa för makarna, och *de pekar på det som måste vara det gemensamma bästa för den framtida familjen*. För att framhäva detta, frågar Kyrkan makarna om de är beredda att acceptera de barn Gud låter dem få och att fostra barnen till kristna. Denna fråga påminner om det gemensamma bästa för den framtida familjeenheten, och för tankarna till personernas härstamning som är en del av såväl äktenskapets som själva familjens konstitution. Frågan om barnen och deras fostran är djupt förbunden med det äktenskapliga samtycket, med dess högtidliga löfte om kärlek, äktenskaplig högaktning, och trohet intill döden. Accepterandet och fostrandet av barn – två av de främsta syftena med familjen – betingas av hur det åtagandet kommer att uppfyllas. Faderskap och moderskap betecknar ett *ansvar som inte endast är fysiskt utan också andligt till sin natur*. Ja, genom dessa realiteter passerar personens härstamning, som har sin eviga begynnelse i Gud och som måste leda tillbaka till honom.

Familjens år, som ett år av speciella böner angående familjerna, bör förnya och fördjupa varje familjs medvetenhet om dessa sanningar. Vilken rikedom av bibliska reflektioner det finns som skulle kunna ge näring åt den bönen! Tillsammans med Bibelns ord bör dessa bönefyllda reflektioner alltid innehålla *personliga minnen från makarna-föräldrarna*, barnen och barnbarnen. Den äktenskapliga gemenskapen *blir en generationernas gemenskap* genom personernas härstamning. De bägge makarnas sakramentala förening, beseglat genom förbundet de ingått inför Gud, består och växer sig starkare medan generationerna passerar. Det måste bli en förening i bön. Men för att allt detta skall bli tydligt märkbart under Familjens år, måste bönen bli en regelbunden vana i varje familjs dagliga liv. Bön är tacksägelse, att prisas Gud, att be om förlåtelse, förbön och åkallande. *Familjens bön har mycket att säga till Gud* i alla dessa former. Den har också mycket att säga till andra, med början i den ömsesidiga gemenskapen av personer som knyts samman av familjeband.

Psalmisten säger: "Vad är då en människa eftersom du tänker på henne?" (Ps 8:5). Bönen är den plats där, på ett mycket anspråkslöst sätt, det skapande och faderliga som påminner om Gud blir påtagligt: inte bara människans hågkomst av Gud, men också och speciellt Guds hågkomst av människan. För familjen som gemenskap kan bönen på detta sätt bli en plats för gemensam och ömsesidig hågkomst: familjen är i själva verket en gemenskap av generationer.

I bönen bör alla vara närvarande: de levande och de som har dött, och även de som ännu inte kommit till världen. Familjerna bör be för alla sina medlemmar, med tanke på det goda som familjen är för varje individ och som varje individ är för hela familjen. Bönen förstärker detta goda, precis som familjens gemensamma bästa. Dessutom skapar den alltid detta goda på nytt. I bönen upptäcker familjen sig själv som det första "vi" i vilket varje medlem är ett "jag" och "du"; och för de andra är varje medlem antingen make eller maka, far eller mor, son eller dotter, bror eller syster, farföräldrar eller morföräldrar eller barnbarn.

Alla familjer som detta brev är adresserat till, ser de ut så här? Rätt många gör naturligtvis det, men den tid vi lever i har en tendens att begränsa familjeenheterna till två generationer. Ofta beror detta på att de tillgängliga bostäderna är alltför begränsade, speciellt i större städer. Men inte sällan beror det på tron att det inkräktar på privatlivet, och gör livet alltför svårt, om många generationer lever tillsammans. Men är det inte här som problemet ligger? Dagens familjer har alltför lite "mänskligt" liv. Det finns en brist på människor som man kan skapa och dela det gemensamma bästa med. Och ändå kräver detta goda, på grund av sin natur, att få skapas och delas med andra: *bonus est diffusivum sui*: "Det goda sprider sig". [24] Ju mer *gemensamt* det goda är, desto *mer eget i egentlig mening* blir det: mitt – ditt – vårt. Detta är logiken bakom att leva för det bästa, att leva i sanning och människokärlek. Om människan kan acceptera och följa denna logik, så blir hennes liv verkligen en "sann gåva".

ATT UPPRIKTIGT GE SIG SJÄLV SOM GÅVA

11. Efter att ha bejakat att människan är den enda levande varelsen på jorden som Gud ville för dess egen skull, fortsätter konciliet omedelbart med att säga att hon inte kan "finna sig själv helt och fullt utan att uppriktigt ge sig själv som gåva".[25] Detta verkar kanske vara en motsägelse, men det är det faktiskt inte. Istället är det den mänskliga tillvarons paradox: en tillvaro där vi är kallade till att i kärlek tjäna sanningen. Kärleken får människan att finna förverkligande genom att uppriktigt ge sig själv som gåva. Att älska innebär att ge och ta emot någonting som varken kan köpas eller säljas, men endast ges frivilligt och ömsesidigt.

När man ger sig själv helt och fullt är det en gåva som till själva sin natur måste vara bestående och oåterkallelig. Äktenskapets oupplöslighet kommer först och främst från denna gåvas själva väsen: *gåvan av en person till en annan person*. Detta inbördes givande av sig själva uppenbarar *kärlekens giftermålsliknande natur*. Genom sitt äktenskapliga samtycke kallar bruden och brudgummen varandra vid namn: "Jag ... tar emot dig ... som min äkta hustru (som min äkta man) och lovar att vara dig trogen ... så länge jag lever". En gåva som denna innefattar en förpliktelse som är mycket allvarligare och mer djupgående än någonting som man kan "köpa" på något sätt och till något pris. När de böjer knä inför Fadern, från vilken allt faderskap och moderskap kommer, inser de framtida föräldrarna att de blivit "återlösta". De har blivit köpta till stor kostnad, *till priset* av den sannaste gåvan av alla, *Kristi blod* som de får del av genom Sakramentet. Vigselns liturgiska höjdpunkt är Eukaristin, offret av den "Kropp som utges" och det "Blod som utgjuts", som på ett särskilt sätt uttrycks i makarnas samtycke.

Logiken i den uppriktiga självutgivelsen blir en del av deras liv när en man och en kvinna i äktenskapet ömsesidigt ger och tar emot varandra och förenas som "ett kött". Utan detta vore äktenskapet tomt; en gemenskap av personer, byggd på denna logik, blir däremot en gemenskap av föräldrar. När de överför *liv till barnet, blir ett nytt mänskligt "du" en del av horisonten för makarnas "vi"*, en person som de kommer att ge ett nytt namn: "vår son ...; vår dotter ...". "Jag har fött en man genom Herrens hjälp" (1 Mos 4:1), säger Eva, den första kvinnan i historien: en människa, först inväntad i nio månader och sedan "uppenbarad" för föräldrar, bröder och systrar. Processen från befruktning och tillväxt i mammans sköte till födelse gör det möjligt att skapa en plats för den nya människan där hon kan uppenbaras som en "gåva": ja det är verkligen så det är sedan begynnelsen. Skulle denna ömtåliga och hjälplösa varelse, totalt beroende av sina föräldrar och helt och hållet anförtrödd till dem, kunna ses på något annat sätt? Det nyfödda barnet ger sig själv till sina föräldrar genom själva det faktum att det blivit till. *Dess existens är redan i sig en gåva, den första gåvan från Skaparen till skapelsen.*

I det nyfödda barnet förverkligas det gemensamma bästa för familjen. Liksom makarnas gemensamma bästa uppfylls i den äktenskapliga kärleken – alltid beredd att ge och ta emot nytt liv – så uppfylls också familjens gemensamma bästa genom samma kärlek mellan makarna, förkroppsligad i det nyfödda barnet. Familjens härstamning är en del av personens härstamning, bevarad till kommande generationer genom anteckningarna i Kyrkans dopböcker, även om dessa bara är en social konsekvens av att "en människa har blivit född till världen" (jfr Joh 16:21).

Men är det verkligen sant att den nya människan är en gåva till hennes föräldrar? En gåva till samhället? Det finns uppenbarligen ingenting som verkar visa på detta. Då och då verkar ett barns födelse bara vara ett enkelt statistiskt faktum, registrerat i befolkningsregistren som så många andra uppgifter. Det är sant att ett barns födelse innebär mera arbete för föräldrarna, nya ekonomiska bördor och ytterligare besvär, som alla kan leda till frestelsen att inte vilja ännu en födelse.[26] I vissa sociala och kulturella sammanhang kan denna frestelse bli mycket stark. Betyder det att ett barn inte är en gåva? Att det kommer till världen enbart för att ta och inte för att ge? Detta är några av de oroande frågor som män och kvinnor idag finner svåra att fly undan. *Ett barn kommer för att ta plats, när det verkar finnas mindre och mindre plats i världen.* Men är det verkligen sant att ett barn inte tillför något till familjen och

samhället? Är inte varje barn en "partikel" av det gemensamma bästa utan vilket mänskliga gemenskaper bryts ner och riskerar att dö ut? Kan detta någonsin förnekas? Barnet blir en gåva till bröderna, systrarna, föräldrarna och hela familjen. *Dess liv blir en gåva till just de människor som var livgivare* och som inte kan göra annat än att känna dess närvaro, dess deltagande i deras liv och dess bidrag till deras gemensamma bästa och till familjegemenskapens gemensamma bästa. Sanningen är uppenbar i sin enkelhet och djupsinnighet, trots komplexiteten och den eventuellt psykologiskt sjukliga läggningen hos vissa personer. *Hela samhällets gemensamma bästa finns i människan*; hon är, som vi påminde om, "Kyrkans väg".[27] Människan är först och främst "Guds härlighet": "*Gloria Dei vivens homo*", som den helige Irenæus av Lyons berömda ord lyder.[28] Det skulle också kunna översättas: "Guds härlighet är en levande människa". Man skulle kunna säga att vi här möter den mest högstämnda definitionen av människan: *Guds härlighet är det gemensamma bästa för allt som finns till*; det gemensamma bästa för människosläktet.

Ja! *Människan är ett gemensamt gott*: ett gemensamt gott för familjen, mänskligheten, enskilda grupper och olika gemenskaper. Men det finns betydande gradskillnader och skillnader i sätt i detta avseende. Människan är ett gemensamt gott för, exempelvis, det folk hon tillhör och den stat hon är medborgare i; men på ett mycket konkretare, unikare och aldrig återkommande sätt är hon ett gemensamt gott i sin familj. Hon är detta inte enbart som en individ som är en del av mänsklighetens mångfald, utan snarare som "*denna individ*". Gud Skaparen låter henne bli till "för hennes egen skull"; och inkommen i världen börjar hon i familjen sitt "stora äventyr", det mänskliga livets äventyr. "Denna människa" har i varje situation *rätten att förverkliga sig själv på grund av sin mänskliga värdighet*. Det är just denna värdighet som ger en person en plats bland andra, och framför allt, i familjen. Familjen är verkligen – mer än någon annan mänsklig verklighet – platsen där en individ kan finnas till "för hennes egen skull" genom den uppriktiga självutgivelsen. Det är på grund av detta som familjen förblir en social institution som varken kan eller skall ersättas: den är "*livets helgedom*".[29]

Det faktum att ett barn har fötts, att "en människa blivit född till världen" (Joh 16:21) är ett *påsktecken*. Som vi läser i Johannesevangeliet, talar Jesus själv om detta till apostlarna innan sitt lidande och sin död, och han jämför då deras sorgsenhet över hans försvinnande med en moders födslovärkar: "*När en koinna skall föda har hon det svårt* (det vill säga, hon lider), *för hennes stund har kommit*; Men när hon har fött barnet, kommer hon inte längre ihåg sin smärta i *glädjen över att en människa blivit född till världen*" (Joh 16:21). "Stunden" för Kristi död (jfr Joh 13:1) jämförs här med "stunden" för kvinnans födslosmärta; ett nytt barns födelse återspeglar till fullo livets seger över döden som kommer tillstånd genom Herrens uppståndelse. Denna jämförelse kan förse oss med material för reflektion. På samma sätt som Kristi uppståndelse är en *Livets* manifestation bakom dödens tröskel, så är också ett spädbarns födelse en manifestation av livet, som alltid är bestämt – genom Kristus – för denna "*livets fullhet*" som finns i *Gud själv*: "Jag har kommit för att de skall ha liv, ja, liv i överflöd" (Joh 10:10). Här ser vi hur den djupaste innebörden av den helige Irenæus uttryck uppenbaras: "*Gloria Dei vivens homo*".

Det är evangeliets sanning om självutgivelsen, utan vilken personen inte kan "finna sig själv helt och fullt", som gör det möjligt att få en uppfattning om hur djupt denna "uppriktiga gåva" är rotad i gåvan från Gud, Skaparen och Återlösaren, och i "den Helige Andes nåd" som celebranten under vigseln ber skall "utgutas" över makarna. Utan ett sådant "utgjutande" vore det mycket svårt att förstå allt detta och att genomföra det som människans kallelse. Men så många människor det är som ändå förstår detta intuitivt! Många män och kvinnor gör denna sanning till sin, genom att de inser att det bara är genom denna sanning som de får möta "Sanningen och Livet" (Joh 14:6). *Utän denna sanning, kommer inte makarnas och familjens liv att lyckas uppnå en fullt ut mänsklig mening*.

Det är på grund av detta som Kyrkan aldrig tröttnar på att undervisa och bära vittnesbörd om denna sanning. Hon visar naturligtvis moderlig förståelse för de många komplexa kris-

situationer som familjer är inblandade i, liksom för varje människas moraliska bräcklighet, men är ändå övertygad om att hon måste förbli absolut trogen mot sanningen om den mänskliga kärleken. Annars skulle hon förråda sig själv. Att avlägsna sig från denna sanning vore nästan detsamma som att stänga våra "hjärtans ögon" (jfr Ef 1:18), som istället alltid borde vara öppna för det ljus som evangeliet sprider över människans angelägenheter (jfr 2 Tim 1:10). Ställd inför den starka opposition som Kyrkan idag möter från deras sida som förespråkar en falsk framstegets civilisation, måste hon ständigt förnya och säkerställa en medvetenhet om denna självutgivelsens uppriktiga gåva varigenom människa "finner sig själv".[30] Familjen uttrycker alltid en ny dimension av det goda för mänskligheten, och därigenom skapar den en ny ansvarsfullhet. Vi talar här om ansvarigheten för det speciella gemensamma bästa som i sig innehåller det bästa för personen, för varje medlem av familjegemenskapen. Det är naturligtvis ett "svåruppnått" gott ("*bonum arduum*"), men likväl något attraktivt.

ANSVARFULLT FADERSKAP OCH MODERSKAP

12. Det är nu dags att, i detta brev till familjerna, ta upp två närbesläktade frågor. Den första, mera allmänna, gäller kärlekens civilisation, den andra och mera specifika, gäller ansvarsfullt faderskap och moderskap.

Vi har redan sagt att äktenskapet framkallar ett särskilt ansvar för det gemensamma bästa, först för makarna och sedan för familjen. Detta gemensamma bästa utgörs av människan, av *personens värde* och av allt som är ett *mått på hennes värdighet*. Denna verklighet är en del av människan i varje socialt, ekonomiskt och politiskt system. Inom området äktenskapet och familjen blir detta ansvar, av en mängd skäl, ännu mer "krävande". Den pastorala konstitutionen *Gaudium et Spes* talar med rätta om att "*främja äktenskapets och familjens värdighet*". Konciliet ser detta "främjande" som en plikt som åligger både Kyrkan och staten. I varje kultur förblir icke desto mindre denna plikt först och främst den enskilde personens som, förenad i äktenskapet, bildar en bestämd familj. "*Ansvarsfullt faderskap och moderskap*" uttrycker en konkret förpliktelse att genomföra denna plikt, vilken har fått nya egenskaper i den nutida världen.

Ansvarsfullt faderskap och moderskap har i synnerhet direkt med det ögonblick att göra då en man och en kvinna, genom att förenas till "ett kött", kan bli föräldrar. Detta är ett ögonblick av speciellt värde både för deras inbördes relation och för deras tjänst för livet: de kan bli föräldrar – far och mor – genom att överföra liv till en ny människa. *Den äktenskapliga föreningens två dimensioner*, den förenande och den barnalstrande, *kan inte på ett konstgjort sätt skiljas åt* utan att skada själva den äktenskapliga aktens djupaste sanning.[31]

Detta är Kyrkans oföränderliga lära, och de "tidens tecken" som vi ser idag ger nya anledningar till att kraftfullt på nytt bekräfta denna undervisning. Den helige Paulus, som själv var så uppmärksam på sin egen tids pastorala krav, visade tydligt och bestämt på behovet av att "träda fram i tid och otid" (2 Tim 4:2), och av att inte låta sig avskräckas av det faktum att "det skall komma en tid då människor inte längre skall stå ut med den sunda läran" (jfr 2 Tim 4:3). Hans ord är välkända för dem som, med djup insikt i nutidens händelser, förväntar sig att Kyrkan inte bara skall stå fast vid "den sunda läran", utan också proklamera den med förnyad styrka, och i dagens "tidens tecken" söka stimulans och insikter som kan leda till en djupare förståelse av hennes lära.

Vissa av dessa insikter kan inhämtas från just de vetenskaper som har utvecklats från det tidiga studiet av antropologi till *olika specialiserade vetenskaper* så som biologin, psykologin, sociologin och deras förgreningar. *I viss mening rör sig alla dessa vetenskaper runt medicinen*, som är både en vetenskap och en konstform (*ars medica*), till tjänst för människans liv och hälsa. Men insikten ifråga kommer i första hand från mänsklig erfarenhet som, i all sin komplexitet, i viss mening både föregår vetenskapen och följer den.

Genom sin egen erfarenhet kommer makarna att lära känna innebörden av ansvarsfullt faderskap och moderskap. De lär sig också detta genom andra pars erfarenhet i liknande situationer och

varefter de blir mer öppna för de olika vetenskapernas upptäckter. Man skulle kunna säga att "experter" i viss mening lär sig av "makar", så att de i sin tur sedan blir bättre rustade till att undervisa gifta par om innebörden av en ansvarsfull barnalstring och sätten att nå fram till en sådan.

Detta ämne har behandlats ingående i Andra Vatikankonciliet dokument, encyklikan *Humanæ Vitæ*, 1980 års biskopssynods "propositiones", den apostoliska förmaningen *Familiaris Consortio* och i andra uttalanden, fram till Troskongregationens instruktion *Donum Vitæ*. Kyrkan både undervisar om den moraliska sanningen angående ansvarsfullt faderskap och moderskap och *beskyddar det från de felaktiga uppfattningar och tendenser som idag är vitt spridda*. Varför fortsätter Kyrkan att göra detta? Är hon omedveten om de problem som tagits upp av dem som ger henne rådet att göra eftergifter på detta område och som även försöker övertyga henne genom otillbörliga påtryckningar, om inte till och med hotelser? Kyrkans läroämne klandras ofta för att inte följa med sin tid, för att vara tillsluten för den moderna tidens anda, för att främja ett handlingssätt som är skadligt för mänskligheten, ja faktiskt för Kyrkan själv. Genom att trotsigt hålla fast vid sina egna ståndpunkter, sägs det, kommer

Kyrkan att förlora i popularitet, och fler och fler troende kommer att vända sig bort från henne.

Men hur kan man hävda att *Kyrkan*, och speciellt biskopskollegiet i gemenskap med påven, är *okänslig för sådana allvarliga och pressande frågor*? Det var ju just dessa oerhört viktiga frågor som fick påven Paulus VI att publicera encyklikan *Humanæ Vitæ*. Grundvalarna för Kyrkans lära om ansvarsfullt faderskap och moderskap är enastående breda och stadiga. *Konciliet visar detta framför allt i sin undervisning om människan*, när det försäkrar att hon är "den enda av alla skapade varelser på jorden som Gud velat i och för sig".[32] Det förhåller sig så därför att hon skapats till Guds avbild och likhet, och återlösts av Faderns enfödde Son, som blev människa för vår och vår frälsnings skull.

Andra Vatikankonciliet, som var särskilt medveten om problemet med människan och hennes kallelse, klarlägger att den äktenskapliga föreningen, det bibliska "*una caro*", kan förstås och fullt ut förklaras *enbart om man tar sin tillflykt till de värden som "personen" och "gåvan" står för*. Varje man och varje kvinna förverkligar sig själv helt och fullt genom att uppriktigt ge sig själv som gåva. Den äktenskapliga föreningens ögonblick utgör för makarna ett mycket speciellt uttryck för detta. Det är då en man och en kvinna, genom sin maskulinitets och femininitets "sanning", blir en ömsesidig gåva till varandra. Allt äktenskapligt liv är en gåva; men detta blir som mest påtagligt när makarna, genom att ge sig till varandra i kärlek, får det möte till stånd som gör dem till "ett kött" (1 Mos 2:24).

De upplever då ett ögonblick av speciell ansvarsfullhet, vilket också är resultatet av den barnalstrande potential som hänger samman med den äktenskapliga akten. I det ögonblicket kan makarna bli far och mor, och sätta igång processen för ett nytt mänskligt liv, som sedan kommer att utvecklas i kvinnans sköte. Om hustrun är den första som inser att hon har blivit mor, får mannen – med vilken hon varit förenad till "ett kött" – veta detta när hon berättar för honom att han blivit far. Båda är ansvariga för sitt potentiella och senare faktiska faderskap och moderskap. Mannen kan inte komma undan från att erkänna och acceptera resultatet av ett val som också har varit hans eget. Han kan inte gömma sig bakom uttryck som "jag vet inte", "jag ville inte det", eller "det var du som ville det". Vid varje äktenskaplig förening är *mannens och kvinnans ansvar* inblandat, ett potentiellt ansvar som blir faktiskt när omständigheterna så kräver. Detta gäller i synnerhet mannen. Även om också han är inblandad i fortplantningsprocessens början, så lämnas han biologiskt på avstånd från den; det är i kvinnan som processen utvecklas. Hur kan mannen undgå att ta sitt ansvar? Mannen och kvinnan måste tillsammans, inför sig själva och inför andra, ta ansvaret för det nya liv som de fått att bli till.

Denna slutsats delas av humanvetenskaperna själva. Det finns dock behov av ett fördjupat studium, där den äktenskapliga akten analyseras med tanke på de ovan nämnda värden som "personen" och "gåvan" står för. Det är detta som Kyrkan gjort i sin ständiga

undervisning, och på ett särskilt sätt vid Andra Vatikanconciliet.

I den äktenskapliga akten är man och hustru kallade till att på ett ansvarfullt sätt bekräfta *den ömsesidiga gåvan* av sig själva som de har gett varandra i äktenskapsförbundet. Logiken i *den totala gåvan av sig själv till den andre* innefattar en potentiell öppenhet för fortplantning; på detta sätt är äktenskapet kallat till en ännu större uppfyllelse som familj. Mannens och hustruns ömsesidiga gåva har naturligtvis inte barnafödande som sitt enda syfte, utan den är i sig en ömsesidig kärlekens och livets gemenskap. *Denna gåvas innerliga sanning* måste alltid *skyddas*. "Innerlig" är här inte synonymt med "subjektiv". Snarare betyder det att den i allt väsentligt överensstämmer med den objektiva sanningen om mannen och kvinnan som ger sig själva. En person kan aldrig betraktas som ett medel för att nå ett mål, framför allt aldrig som ett medel för "njutning". Personen är inte, och får inte vara, någonting annat än målet för varje handling. Endast då står handlingen i överensstämmelse med personens sanna värdighet.

Som avslutning på vår reflektion kring detta viktiga och känsliga ämne, vill jag framför allt uppmuntra er, kära gifta par, och alla dem som hjälper er att förstå och tillämpa Kyrkans lära om äktenskapet och om ansvarsfullt moderskap och faderskap. Jag tänker speciellt på kyrkoherdar och de många forskare, teologer, filosofer, författare och journalister som stått emot den kraftfulla utvecklingen mot kulturell likformighet, och som är beredda att modigt "gå mot strömmen". Denna uppmuntran går också till det ökande antal experter, läkare och utbildare som är sanna lekmanapostlar för vilka främjandet av äktenskapets och familjens värdighet har blivit en viktig del av deras liv. I Kyrkans namn uttrycker jag min tacksamhet till alla! Vad skulle präster, biskopar och till och med Petri efterträdare kunna göra utan er? Sedan mina första år som präst har jag blivit alltmer övertygad om detta, från det att jag började sitta i *biktstolen* för att ta del av många gifta pars bekymmer, farhågor och förhoppningar. Jag mötte svåra fall av upproriskhet och vägran, men samtidigt också så många fantastiskt ansvarsfulla och generösa personer! När jag skriver detta brev har jag alla dessa gifta par i tankarna, och jag omsluter dem med min tillgivenhet och min bön.

DE TVÅ CIVILISATIONERNA

13. Kära familjer, frågan om ansvarsfullt faderskap och moderskap är en integrerad del av den "kärlekens civilisation" som jag nu vill diskutera med er. Av det som redan sagts är det tydligt att familjen är grundläggande för det som Paulus VI kallade "kärlekens civilisation", [33] ett uttryck som kommit in i Kyrkans undervisning och nu blivit välkänt. Idag är det svårt att tänka sig ett uttalande av Kyrkan, eller om Kyrkan, som inte nämner kärlekens civilisation. Uttrycket är kopplat till traditionen med "huskyrka" i den tidiga kristenheten, men den har en särskild meningsfullhet i denna tid. Historiskt och ursprungsmässigt sett är ordet "civilisation" härlett ur "civis" – "medborgare", och det betonar den medborgerliga eller politiska dimensionen av varje individs liv. Men den djupaste innebörden av termen "civilisation" är inte enbart politisk, utan hänför sig snarare till den mänskliga kulturen. Civilisationen hör till människans historia eftersom den svarar mot människans andliga och moraliska behov. Människan, som skapats till Guds avbild och likhet, har tagit emot världen ur Skaparens händer, tillsammans med uppgiften att forma den till sin egen avbild och likhet. Uppfyllandet av denna uppgift leder till att en civilisation uppstår som, när allt kommer omkring, inte är någonting annat än ett "förmänskligande av världen".

I viss mening är civilisation detsamma som "kultur". Därför skulle man också kunna tala om "*kärlekens kultur*", även om ett behållande av det nu välkända uttrycket är att föredra. Kärlekens civilisation, i sin nuvarande betydelse, är inspirerad av orden i konciliets konstitution *Gaudium et Spes*: "*Kristus ... lär ... människan att helt och fullt känna sig själv, och han öppnar hennes ögon för hennes höga kallelse*". [34] Därför kan vi säga att kärlekens civilisation härstammar från uppenbarelsen av den Gud som "är kärleken", som Johannes skriver (1 Joh 4:8,16); Den är verkningsfullt beskriven av Paulus i den hymn till den kristna kärleken

som återfinns i Första Korinthierbrevet (1 Kor 13:1-13). Denna civilisation är intimt förbunden med den kärlek som "är utgjuten i våra hjärtan genom den Helige Ande, som han har gett oss" (Rom 5:5), och den växer som ett resultat av den ständiga kultivering som i evangeliets liknelse om vinstocken och grenarna beskrivs på följande sätt: "Jag är den sanna vinstocken, och min Fader är vingårdsmannen. Varje gren i mig som inte bär frukt skär han bort, och varje gren som bär frukt rensar han, för att den skall bära mer frukt" (Joh 15:1-2).

I ljuset av dessa och andra texter i Nya testamentet är det möjligt att förstå vad som menas med "kärlekens civilisation", och varför familjen är organiskt sammankopplad med denna civilisation. Om den främsta av "Kyrkans vägar" är familjen, bör det också sägas att kärlekens civilisation också är "Kyrkans väg", som färdas genom världen och manar familjerna till att gå denna väg; den manar också andra sociala, nationella och internationella institutioner, för familjernas skull och genom familjerna. *Familjen är i själva verket beroende, av flera anledningar, av kärlekens civilisation, och finner däri skäl till sin existens som familj. Och familjen är samtidigt både centrum och hjärta i kärlekens civilisation.*

Ändå finns det ingen sann kärlek om inte medvetenheten finns om att Gud "är kärleken" och att människan är den enda av alla skapade varelser på jorden som Gud velat "för dess egen skull". Som skapad till Guds avbild och likhet kan människan inte helt och fullt "finna sig själv" på annat sätt än genom att uppriktigt ge sig själv som gåva. Utan sådana begrepp som människa, person och "gemenskap av personer" i familjen, kan det inte finnas någon kärlekens civilisation; utan en kärlekens civilisation är det på liknande sätt omöjligt att ha sådana begrepp som person och gemenskap av personer. Familjen utgör samhällets grundläggande "cell". Men Kristus – "vinstocken" från vilken "grenarna" får sin näring – behövs för att denna cell inte skall utsättas för hotet av en slags *kulturell utrotning* som kan komma både inifrån och utifrån. Även om det å ena sidan finns en "kärlekens civilisation", fortsätter verkligen också *möjligheten till en destruktiv anti-civilisation* att finnas, som så många nutida trender och förhållanden bekräftar.

Vem kan förneka att vår tidsålder är märkt av en stor kris, som framför allt uppträder som en djup "sanningskris"? En *sanningskris* innebär, i första hand, en *begreppskris*. Förmedlar orden "kärlek", "frihet", "uppriktig gåva", och till och med "person" och "personliga rättigheter", verkligen sin viktigaste innebörd? Det är därför som encyklikan "Sanningens strålgång" (*Veritatis Splendor*) har visat sig betydelsefull och viktig för Kyrkan och världen – i synnerhet i Väst. Endast om sanningen om frihet och personernas gemenskap i äktenskapet och familjen kan återfå sin strålgång, kommer uppbyggnaden av kärlekens civilisation verkligen att börja, och endast då blir möjligt att i verklig mening – som konciliet gjorde – tala om att "*främja äktenskapets och familjens värdighet*".[35]

Varför är "sanningens strålgång" så viktig? Först och främst för kontrastens skull: den nutida civilisationens utveckling är kopplad till vetenskapliga och teknologiska framsteg som ofta uppnås på ett ensidigt sätt, och därmed framstår som rent positivistiska. Positivism, som vi vet, resulterar i agnosticism i teorin och nyttomoral i praktiken och etiken. I vår tid upprepar historien sig själv i viss mening. *Nyttomoralen* är en produktionens och utnyttjandets civilisation, en civilisation av "saker" och inte av "personer", en civilisation i vilken personer används på samma sätt som saker används. Inom en utnyttjandets civilisation kan kvinnan bli ett objekt för mannen, barnen ett hinder för föräldrarna, och familjen en institution som blockerar sina medlemmars frihet. För att bli övertygad om att detta är fallet, behöver man bara se på *vissa sexualupplysningsprogram som införts i skolorna*, trots att många föräldrar ofta varit emot det och i många fall även protesterat; eller *abortförespråkande riktningar* som förgäves försöker gömma sig bakom den så kallade "rätten att välja" ("*pro-choice*") för båda makarna, och i synnerhet för kvinnan. Detta är bara två exempel; många fler skulle kunna nämnas.

I denna sorts sociala förhållande är det uppenbart att familjen inte kan undgå att känna sig hotad, eftersom detta äventyrar själva dess grundvalar. Allt som är *i motsättning mot kärlekens civilisation* är i motsättning mot hela sanningen om människan och blir därmed ett hot mot henne: det tillåter henne inte att finna sig själv och att känna sig trygg, som make,

förälder, eller barn. Så kallat "säkert sex", som "teknologins civilisation" försöker pracka på folk, är i själva verket – med avseende på personens övergripande krav – helt och hållet osäkert, ja det är extremt farligt. Det äventyrar både personen och familjen. Och vad är faran? Det är förlusten av sanningen om ens eget jag och om familjen, tillsammans med risken att förlora friheten och därmed också att förlora själva kärleken. "Ni skall förstå sanningen", säger Jesus, "och sanningen skall göra er fria" (Joh 8:32): sanningen, och endast sanningen, kan förbereda dig för en kärlek som kan kallas "renaste kärlek" (jfr Syr 24:24, Vulg.)

Den nutida familjen, liksom familjerna i varje tidsålder, söker efter "renaste kärlek". En kärlek som inte är "ren" – utan istället reducerad till enbart tillfredsställelse av åtrån (jfr 1 Joh 2:16) eller till en mans och en kvinnas ömsesidiga "nyttjande" av varandra – gör personerna till *slavar under sina svagheter*. Leder inte vissa moderna "kulturella agendor" till detta slaveri? Det finns agendor som "spelar" på människans svagheter, och därmed gör henne allt svagare och försvarslösare".

Kärlekens civilisation framkallar glädje: glädje för, bland annat, det faktum att en människa kommit till världen (jfr Joh 16:21), och därmed för att makarna har blivit föräldrar. Kärlekens civilisation innebär "att ha sin glädje i sanningen" (jfr 1 Kor 13:6). Men en civilisation som är inspirerad av en konsumtionsinriktad, födelsefientlig mentalitet är inte, och kan aldrig någonsin bli, en kärlekens civilisation. Att familjen är så viktig för kärlekens civilisation, beror på den särskilda *närheten och styrkan i banden* som kommit till mellan personerna och generationerna inom familjen. Familjen förblir dock sårbar och kan lätt falla offer för faror som försvagar eller rent av tillintetgör dess enhet och stabilitet. Som ett resultat av dessa faror upphör familjerna att vara vittnen om kärlekens civilisation och kan till och med bli en negation till denna, ett slags *motsatsstecken*. En trasig familj kan, å sin sida, befästa en speciell form av "anti-civilisation", som förgör kärleken i dess olika uttrycksformer, med ofrånkomliga följder för hela livet i samhället.

KÄRLEKEN STÄLLER KRAV

14. Den kärlek som aposteln Paulus lovordar i Första Korinthierbrevet – den kärlek som är "tålig och mild" och som "uthärdar allting" (1 Kor 13:4, 7) – är naturligtvis en krävande kärlek. Men precis detta är källan till dess skönhet: just genom att den ställer krav bygger den upp det verkligt goda hos människan och låter det stråla ut till andra. Det goda, säger den helige Thomas av Aquino, har till sin natur "en tendens att sprida sig".[36] Kärleken är sann när den frambringar det goda hos personer och gemenskaper; när den skapar detta goda och ger det till andra. Endast den som kan ställa krav på sig själv för kärlekens skull, kan också kräva kärlek från andra. Kärleken ställer krav. Den ställer krav i alla mänskliga situationer; den är till och med mer krävande när det gäller dem som är öppna för evangeliet. Är det inte detta som Kristus förkunnar i "sitt" budord? I våra dagar behöver människor återupptäcka denna krävande kärlek, för den är den verkligt fasta grunden för familjen, en grund som "uthärdar allting". Enligt aposteln kan kärleken inte "uthärda allting" om den ger upp mot "avund", eller om den "skryter", "är ... uppblåst" och "uppför sig ... illa" (jfr 1 Kor 13:4-5). Sann kärlek är annorlunda, lär oss den helige Paulus, "den tror allting, den hoppas allting, den uthärdar allting" (1 Kor 13:7). Det är just denna kärlek som "uthärdar allting". Verkande inom den finns makten och kraften från Gud själv, som "är kärleken" (1 Joh 4:8, 16). Verkande inom den finns också makten och kraften från Kristus, människans återlösare och världens frälsare.

Medan vi mediterar över trettonde kapitlet i Paulus första brev till korinthierna ger vi oss ut på en väg som skall leda oss till en snabb och klar förståelse av den fulla sanningen om kärlekens civilisation. Ingen annan biblisk text uttrycker denna sanning så enkelt och så djupt som *kärlekens lovsång*.

De faror som kärleken möter är också faror för kärlekens civilisation, eftersom de stöder allt som kan erbjuda ett verkningsfullt motstånd mot den. Här tänker man först och främst på *själviskhet*, inte bara individers själviskhet, utan också pars själviskhet och i ännu vidare

mening även social själviskhet hos exempelvis en klass eller nation (nationalism). Själviskhet i alla dess former står i direkt och radikal motsättning till kärlekens civilisation. Men kan kärleken definieras som enbart "anti-själviskhet"? Denna skulle vara en mycket kraftlös och till sist en helt och hållet negativ definition, även om det är sant att olika former av själviskhet måste övervinnas för att kärleken och kärlekens civilisation skall kunna förverkligas. Det vore mer korrekt att tala om "osjälviskhet", som är motsatsen till själviskhet. Men det kärleksbegrepp som den helige Paulus illustrerat är långt rikare och mera komplett. Kärlekens lovsång i Första Korinthierbrevet förblir kärlekens civilisations *Magna Charta*. I detta begrepp är det inte så mycket individuella handlingar (vare sig de är själviska eller osjälviska) som är det viktiga, utan mera det radikala accepterandet av förståelsen av människan som en person som "finner sig själv" genom att uppriktigt ge sig själv som gåva. En gåva är, självklart, till "för andra": detta är *den viktigaste dimensionen* av kärlekens civilisation.

Vi har alltså kommit till själva centrum i evangeliets sanning om *frihet*. Personen förverkligar sig själv genom att i denna sanning öva sin frihet. Friheten kan inte förstås som rätten att göra *precis vad som helst*: den innebär *att ge sig själv som gåva*. Ja, mer än så: den förutsätter en *inre disciplin med gåvan*. Uppfattningen att den är en gåva inrymmer inte bara att den är ett fritt initiativ av personen, utan också åsikten att den är en *plikt*. Allt detta blir verklighet i "gemenskapen av personer". Och då befinner vi oss återigen i själva hjärtat av varje familj.

Fortsätter vi denna tankegång stöter vi också på *antitesen mellan individualism och personalism*. Kärlek, kärlekens civilisation, är nära förbunden med personalism. Varför med just personalism? Och *varför är individualismen ett hot mot kärlekens civilisation*? Ett nyckelord för att besvara denna fråga finner vi i konciliets uttryck, en "uppriktig gåva". Individualism förutsätter en användning av friheten där personen i fråga gör vad hon vill, att hon själv "skapar sanningen" om vad hon än finner tilltalande eller lämpligt. Hon tolererar inte det faktum att någon annan "vill ha" eller kräver någonting av henne på grund av någon objektiv sanning. Hon vill inte "ge" till någon annan för sanningens skull; hon vill inte bli en "uppriktig gåva". Individualismen förblir alltså egocentrisk och självisk. Den verkliga antitesen mellan individualism och personalism framträder inte bara på teoretisk nivå, utan i än högre grad i "*karaktären*". Personalismens "*karaktär*" är osjälvisk: den får personen till att bli en gåva för andra och till att upptäcka glädjen i att ge sig själv. Det är om denna glädje Kristus talar (jfr Joh 15:11; 16:20, 22).

Vad som alltså krävs i de mänskliga samhällena – och i familjerna som lever inom dem, ofta i en miljö av kamp mellan kärlekens civilisation och dess motsatser – är att de söker sin fasta grundval i en med sanningen överensstämmande syn på människan och på allt som är avgörande för det fulla "förverkligandet" av hennes mänsklighet. Det fenomen som kallas "*fri kärlek*" står naturligtvis i *motsättning till kärlekens civilisation*; Detta är särskilt farligt eftersom det vanligtvis framställs som ett sätt att följa sina "verkliga" känslor, men i själva verket innebär det att kärleken förstörs. Hur många familjer har inte ödelagts på grund av "*fri kärlek*"! Att i varje ögonblick följa en "verklig" känslomässig impuls genom att åberopa en kärlek som "*befriats*" från alla villkor, innebär ingenting mer än att göra den enskilde individen till slav under de mänskliga instinkter som den helige Thomas av Aquino kallar "*själens passioner*".[37] "*Fri kärlek*" exploaterar de mänskliga svagheter; genom förförelse och den allmänna opinionens välsignelse ger den dem en speciell "*fernissa*" av respektabilitet. På detta sätt försöker man "*lugna*" samvetena genom att skapa ett "*moraliskt alibi*". Men man tar inte alla konsekvenserna med i beräkningen – speciellt inte när de som till slut får betala priset, förutom den andre maken, är barnen. Barnen berövas en far eller en mor, och döms i själva verket till att bli *föräldralösa barn till levande föräldrar*.

Som vi vet vilar den etiska nyttomoralen i grund och botten på det ständiga jagandet efter "*maximal*" lycka. Men detta är en "*nyttoinriktad lycka*", som enbart ses som njutning, något som endast är till glädje för den enskilde individen, till skillnad från eller i motsats till det sant godas objektiva anspråk.

Nyttomoralens plan – som är baserad på den individualistiska förståelsen av frihet, en frihet utan ansvar – är motsatsen till kärlek, även till kärlek som ett uttryck för den mänskliga civilisationen som helhet. När samhället tar till sig detta frihetsbegrepp, och snabbt lierar sig med olika former av mänsklig svaghet, visar det sig snart bli ett systematiskt och ständigt hot mot familjen. Här skulle man kunna nämna många ödesdigra konsekvenser, som kan verifieras statistiskt, även om många ligger dolda i männens och kvinnornas hjärtan likt smärtsamma, färska sår.

Makars och föräldrars kärlek har förmågan att läka dessa sorters sår, under förutsättning att de faror som åsyftas inte berövar den dess pånyttfödande kraft, som är en så välgörande och hälsosam sak för mänskliga gemenskaper. Denna förmåga är beroende av förlåtelsens och försoningens gudomliga nåd, som alltid säkerställer den andliga energi som krävs för att börja om på nytt. Av just detta skäl behöver familjemedlemmarna möta Kristus i Kyrkan genom botens och försoningens underbara sakrament.

I detta sammanhang kan vi förstå hur viktig *bönen* är i familjerna och för familjerna, i synnerhet för dem som hotas av splittring. Vi behöver be att de gifta paren *skall älska sin kallelse*, även när vägen blir besvärlig, eller stigarna blir smala, bär kraftigt uppför och verkar oframkomliga; vi behöver be att de även då skall vara trogna mot sitt förbund med Gud.

”Familjen är Kyrkans väg”. I detta brev vill vi både bekänna oss till och proklamera *denna väg*, som leder till himmelriket (jfr Matt 7:14) genom äktenskaps- och familjeliv. Det är viktigt att ”personernas gemenskap” i familjen blir en förberedelse för ”de heligas gemenskap”. Det är därför som Kyrkan både tror på och proklamerar den kärlek som ”uthärdar allting” (1 Kor 13:7); i den ser hon med den helige Paulus ”den största” dygden av alla (jfr 1 Kor 13:13). Aposteln sätter inga gränser för någon. Var och en är kallad att älska, det gäller även makar och familjer. I Kyrkan delar alla kallelsen till fullkomlig helighet (jfr Matt 5:48).[38]

FJÄRDE BUDET: ”HEDRA DIN FAR OCH DIN MOR”

15. Det fjärde budordet av Tio Guds bud gäller familjen och dess inre enhet – dess solidaritet, skulle vi kunna säga.

I formuleringen nämns inte familjen uttryckligen, men det är faktiskt den som är det egentliga ämnet. För att framhäva gemenskapen mellan generationerna kunde inte den gudomlige Laggivaren hitta något mer passande ord än detta: ”Hedra ...” (2 Mos 20:12). Här möter vi ett annat sätt att uttrycka vad en familj är. Denna formulering upphöjer inte familjen på något ”konstgjort” sätt, men betonar istället dess subjektivitet och de rättigheter som är en följd av den. Familjen är en gemenskap av särskilt intensiva inbördes relationer: mellan makar, mellan föräldrar och barn, mellan generationer. Den är en gemenskap som måste skyddas på ett särskilt sätt. Och Gud kan inte finna något bättre skydd än detta: ”Heder”.

”Hedra din far och din mor, så att du får leva länge i det land som Herren, din Gud, ger dig” (2 Mos 20:12). Detta bud kommer efter de tre grundläggande föreskrifterna angående individens och Israels folks relation med Gud: ”*Shma, Jisrael ...*”, ”Hör, Israel! Herren, vår Gud, Herren är en” (5 Mos 6:4). ”Du skall inte ha andra gudar vid sidan av mig” (2 Mos 20:3). Detta är det första och största budet, budet om kärlek till Gud ”över allting annat”: Gud skall älskas ”av hela ditt hjärta och av hela din själ och av all din kraft” (5 Mos 6:5; jfr Matt 22:37). Det är talande att det fjärde budet placeras i detta speciella sammanhang. ”Hedra din far och din mor”, därför att för dig är de på sätt och vis Herrens representanter; det var de som gav dig livet, som introducerade dig i den mänskliga tillvaron i en viss släktgren, nation och kultur. Efter Gud, är de dina främsta välgörare. Fastän endast Gud är god, ja det Goda självt, har föräldrarna del i denna högsta godhet på ett unikt sätt. Så, hedra dina föräldrar! *Det finns en viss analogi här med den tillbedjan som Gud är värd.*

Det fjärde budet är nära förknippat med kärleksbudet. Bandet mellan ”heder” och ”kärlek” är djupt. Hedern är, till sin kärna, kopplad till rättvisans dygd, men den senare kan för sin del inte förklaras fullt ut utan hänvisning till kärleken: kärleken till Gud och ens nästa. Och

vem är mer ens nästa än de egna familjemedlemmarna, föräldrarna och barnen?

Det system av ömsesidiga relationer som det fjärde budet indikerar, är det ensidigt? Binder det oss till att enbart hedra våra föräldrar? Tar man det bokstavligt så är det så. Men indirekt kan man säga att *barnen har rätt att förvänta sig "aktning" från sina föräldrars sida.* "Att hedra" innebär att bekräfta! Vi skulle kunna uttrycka det så här: "visa varje person ert tydliga erkännande, först och främst er far och mor, och sedan de andra medlemmarna i er familj". Att visa aktning är i grunden en osjälvisk inställning. Det kan sägas vara en "uppriktig gåva av en person till en annan", och i den meningen sammanfaller aktning med kärlek. Om det fjärde budet kräver att vi skall visa aktning för vår far och mor, så ställer det också detta krav av omsorg om familjens bästa. Av just denna orsak ställer det emellertid också krav på föräldrarna själva. Ni föräldrar, verkar den gudomliga föreskriften vilja säga, skall handla på ett sådant sätt att era liv *förtjänar aktningen* (och kärleken) från era barn! Det gudomliga budet att ni skall hedras, skall ni inte låta hamna i ett moraliskt vakuum! Ytterst sett talar vi alltså om *ömsesidigt hedrande*. Budet "hedra din far och din mor", säger indirekt till föräldrarna: Hedra era söner och döttrar. De förtjänar detta för att de lever, för att de är dem de är, och detta gäller redan från första ögonblicket, då de blir till. Genom att visa på de inre band som förenar familjen, betonar alltså det fjärde budet familjens inre enhet.

Fjärde budet fortsätter med att säga: "*så att du får leva länge* i det land som Herren, din Gud, ger dig" (2 Mos 20:12). Bindeorden "så att" kan kanske ge intryck av en närmast "nyttomoralisk" uträkning: hedra dem så att du får ett långt liv. Detta förminskar i varje fall inte den grundläggande innebörden av uppmaningsformen "hedra", som till sin natur vittnar om en osjälvisk attityd. Att hedra betyder aldrig: "räkna ut fördelarna". Å andra sidan är det svårt att inte erkänna det faktum att om alla familjegemenskapens medlemmar

visar varandra ömsesidig aktning, så medför det också vissa fördelar. "*Heder*" är naturligtvis *något anvärbart*, liksom allt sant gott är "användbart".

Först och främst uppnår familjen det goda att "vara tillsammans". Detta är det goda framför alla andra i äktenskapet (därav dess oupplöslighet) och i familjegemenskapen. Det skulle också kunna beskrivas som det goda i ämnet som sådant. Liksom en person är ett subjekt, så är även familjen det eftersom den består av personer som, förbundna av ett djupt gemenskapsband, bildar ett enda *gemenskapssubjekt*. Ja, familjen är verkligen mer av ett subjekt än vad någon annan social institution är: i högre grad än nationen eller staten, i högre grad än samhället och internationella organisationer. Dessa samhällen, i synnerhet nationer, äger verklig subjektivitet i den mån som personer och deras familjer låter dem få det. Är allt detta enbart "teoretiska" observationer, som formulerats för att "upphöja" familjen inför den allmänna opinionen? Nej, men de är ett annat sätt att uttrycka vad familjen är. Och även detta kan härledas ur det fjärde budet.

Denna sanning förtjänar att poängteras och förstås på ett än djupare sätt: Den framhäver fjärde budets betydelse för det moderna systemet med *mänskliga rättigheter*. Institutioner och rättssystem tar till juridiskt språk. Men Gud säger: "hedra". Alla "mänskliga rättigheter" blir till sist bräckliga och verkningslösa, om de inte har budet att "hedra" som sin grund; med andra ord, om de saknar ett *erkännande av individen* just därför att hon är en individ, "denna" individ. *Rättigheterna i sig själva räcker inte.*

Det är ingen överdrift att upprepa att nationernas, staternas och de internationella organisationernas liv "passerar" genom familjen och att det "är baserat" på det fjärde av De tio budorden. Vår tid är *fortfarande i stor utsträckning hotad av "främlingskap"*, trots de många juridiska deklARATIONER som har utarbetats. Detta är ett resultat av antagandena om "upplysning", enligt vilka en människa är "mera" människa om hon är "bara" människa. Det är inte svårt att lägga märke till hur vår tid hotas av främlingskap inför allting som på olika sätt hör samman med människans fulla rikedom. Och detta påverkar familjen. Bekräftandet av personen kan verkligen i stor utsträckning hänföras tillbaka till familjen och därmed till fjärde budet. I Guds plan är familjen på många sätt den första skolan för hur man blir människa. *Var människa!* Det är den uppmaning som förs vidare i familjen; människa

som ens lands son eller dotter, medborgare i staten, och – skulle vi säga idag – världsmedborgare. Den Gud som gav mänskligheten det fjärde budet är "välgörande" mot människan (*philanthropos*, som grekerna sade), Skaparen av universum är *kärlekens och livets Gud*: han vill att människan skall ha liv och det i överflöd, som Kristus förkunnar (jfr Joh 10:10); att hon skall ha liv, först och främst tack vare familjen.

Nu verkar det klart att "kärlekens civilisation" är starkt förbunden med familjen. *För många människor är Kärlekens civilisation fortfarande en utopi*. Istället finns det de som tror att kärlek inte kan krävas av någon och att den inte kan framtvingas: kärlek bör vara ett fritt val som människor väljer eller låter bli.

Det ligger en viss sanning i allt detta. Och ändå är verkligheten alltid den att Jesus Kristus gav oss kärleksbudet, liksom Gud befallde på berget Sinai: "Hedra din far och din mor". Kärleken är alltså ingen utopi: den har getts till mänskligheten som en uppgift att utföra med hjälp av gudomlig nåd. Den anförtros åt mannen och kvinnan, i äktenskapets sakrament, som den grundläggande principen i deras "uppdrag", och den blir grunden för deras gemensamma ansvar: först som makar, sedan som far och mor. Makarna ger och tar emot varandra när de firar sakramentet, och förklarar sig villiga att välkomna barn och uppfostra dem. På detta hänger den mänskliga civilisationen, som inte kan definieras som någonting annat än en "kärlekens civilisation".

Familjen är källan till och uttrycket för denna kärlek. *Genom familjen passerar huvudfåran av kärlekens civilisation*, som i den finner sina "sociala grundvalar".

I den kristna traditionen har kyrkofäderna talat om familjen som en "huskyrka", en "liten kyrka". De hänvisade alltså till kärlekens civilisation som ett möjligt system för mänskligt liv och samexistens: "att vara tillsammans" som familj, att vara till för varandra, att skapa utrymme i gemenskapen för bekräftelse av varje person som sådan, för bekräftelse av "denna" individ. Ibland handlar det om människor med fysiska eller psykologiska handikapp, sådana som det så kallade "progressiva" samhället skulle föredra att bli befriat från. Även familjen kan bli som den sortens samhälle. Så blir det om den skyndsamt gör sig av med människor som är gamla, handikappade eller sjuka. Detta händer när tron försvinner på den Gud för vilken "alla lever" (jfr Luk 20:38) och är kallade till Livets fullhet.

Ja, *kärlekens civilisation är möjlig; den är ingen utopi*. Men den är bara möjlig genom att ständigt och villigt vända sig till "Fadern från vilken allt faderskap [och moderskap] på jorden har sitt namn" (jfr Ef 3:14-15), som varje mänsklig familj kommer från.

UPPFOSTRAN

16. Vad ingår i att uppfostra barn? För att kunna svara på den frågan måste två grundläggande sanningar hållas i minnet: för det första att människan är kallad till att leva i sanning och kärlek; och för det andra att var och en förverkligas genom att uppriktigt ge sig själv som gåva. Detta är sant både för uppfostraren och för den som blir uppfostrad. Uppfostran är alltså en unik process där personernas ömsesidiga gemenskap har ofantlig betydelse. Uppfostraren är en person som "föder fram" i andlig mening. Ur en synpunkt sett, kan barnuppfostran ses som ett verkligt apostolat. Det är ett levande kommunikationssätt, som inte bara skapar en djup relation mellan uppfostraren och den som blir uppfostrad, utan också får dem båda att dela med sig av sanning och kärlek, det slutliga mål till vilket alla är kallade av Gud Fadern, Sonen och den Helige Ande.

Faderskap och moderskap förutsätter att det samtidigt finns självständiga personer som samspelar. Detta är alldeles uppenbart när en mor är gravid och bär på en ny människa. De första månaderna av barnets närvaro i moderns sköte skapar ett speciellt band som redan i sig har en uppfostrande betydelse. *Modern ger – redan innan födelsen – inte bara form åt barnets kropp, utan också, indirekt, åt barnets hela personlighet*. Även om vi talar om en process där det primärt är modern som påverkar barnet, ska vi inte bortse från det unika inflytande som det ofödda barnet har på sin mor. I detta *ömsesidiga inflytande*, som kommer att visa sig för omvärlden efter barnets födelse, har fadern inte någon direkt roll att spela. Men han bör

vara ansvarsfullt engagerad i att ge uppmärksamhet och stöd under hela graviditetstiden och, om möjligt, vid själva födelsen.

För "kärlekens civilisation" är det viktigt att *mannen skall betrakta sin hustrus moderskap som en gåva*: detta är enormt viktigt för hela processen med att uppfostra barnen. Mycket beror på denna hans villighet att själv ta del i detta första stadium av mänsklighetens gåva, och att villigt låta sig involveras som make och far i sin hustrus moderskap.

Uppfostran är alltså framför allt ett *ömsesidigt "offrande" från båda föräldrarnas sida*: tillsammans förmedlar de sin egen mogna mänsklighet till det nyfödda barnet, som i sin tur ger dem det nya och fräscha i den mänsklighet som det har fört in i världen. Detta gäller också då barn föds med mentala eller fysiska handikapp. I de fallen kan barnens situation öka det speciella mod som krävs för att fostra dem.

Med goda skäl frågar därför Kyrkan under vigseln: "Är ni beredda att i kärlek ta emot de barn som Gud låter er få och att fostra dem enligt Kristi och hans Kyrkas bud?" [39] I uppfostrandet av barnen uttrycks den äktenskapliga kärleken som äkta föräldrakärlek. Den "personernas gemenskap" som uttrycks som äktenskaplig kärlek vid familjens början, kompletteras alltså och förs fram till fulländning i uppfostrandet av barnen. Varje individ som fötts och uppfostrats i en familj utgör alltså en möjlig skatt som måste accepteras på ett ansvarsfullt sätt, så att den inte förminskas eller går förlorad, men istället når fram till en ännu mognare mänsklighet. Också detta är en *process av ömsesidigt utbyte* där föräldrarna-uppfostrarna även själva fostras i viss mån. Medan de lär ut mänsklighet till sina egna barn, lär de sig mänsklighet av dem. Allt detta gör *familjens organiska struktur* tydlig, och uppenbarar den grundläggande innebörden av fjärde budet.

Under uppfostrandet av barnen utvecklas *föräldrarnas "vi"*, mannens och hustruns "vi", till *familjens "vi"*, som inympas på tidigare generationer, och är öppen för fortsatt expansion. I detta sammanhang spelar både barnbarnen och far- och morföräldrarna sina egna individuella roller.

Om det är sant att *föräldrar* genom att ge liv har del i Guds skaparverk, så är det också sant att de genom att uppfostra sina barn *blir deltagare i hans faderliga och på samma gång moderliga sätt att uppfostra*. Enligt den helige Paulus är Guds faderskap den ursprungliga modellen för allt faderskap och moderskap i universum (jfr Ef 3:14-15), och i synnerhet för mänskligt moderskap och faderskap. Genom Guds eget undervisningssätt har vi blivit fullständigt instruerade av Faderns eviga Ord som, genom att bli människa, uppenbarade människans mänsklighets sanna och odelade storhet för henne, det vill säga att hon är ett Guds barn. På detta sätt uppenbarade han också den mänskliga uppfostrans sanna innebörd. *Genom Kristus blir all uppfostran*, inom och utanför familjen, *en del av Guds egen frälsande pedagogik*, som riktar sig till individer och familjer och som kulminerar i påsken mysterium med Herrens död och uppståndelse. "Hjärtat" i vår återlösning är utgångspunkten för varje kristen undervisningsprocess, som dessutom alltid är en uppfostran till full mänsklighet.

Föräldrarna är de första och viktigaste uppfostrarna av sina egna barn, och de har också en *grundläggande kompetens* på detta område: de är *uppfostrare därför att de är föräldrar*. De delar sitt uppfostrande uppdrag med andra individer eller institutioner, såsom Kyrkan och staten. Men uppfostringsuppdraget måste alltid utföras genom en rätt tillämpning av *subsidiaritetsprincipen*. Detta innebär att det är legitimt att ge föräldrarna assistans, och att de verkligen behöver den, men denna måste ha sin verkliga och absoluta gräns vid deras allmänna rättigheter och deras aktuella möjligheter. Subsidiaritetsprincipen tjänar alltså föräldrakärleken, för familjeenhetens bästa. Ty föräldrarna har inte själva möjlighet att uppfylla varje krav i barnens hela uppfostringsprocess, speciellt inte när det gäller deras skolundervisning och hela skalan av socialisationen. Subsidiariteten kompletterar alltså den faderliga och moderliga kärleken, och bekräftar deras fundamentala natur, på så sätt att alla andra deltagare i uppfostringsprocessen bara kan utföra sina förpliktelser *i föräldrarnas namn, med deras samtycke* och, i viss utsträckning, *med deras godkännande*.

Uppfostringsprocessen leder slutligen till fasen *egen fostran* som inträder när individen,

efter att ha uppnått rätt psykisk och fysisk mognadsnivå, *börjar "fostra sig själv på egen hand"*. Så småningom går den egna fostran utöver de tidigare resultat som uppnåtts i uppfostringsprocessen, som den fortsätter att vara förankrad i. En ungdom möter nya miljöer och nya människor, i synnerhet lärare och klasskamrater, som utövar inflytande över hans eller hennes liv på ett sätt som antingen är till hjälp eller skada. På detta stadium distanserar han eller hon sig själv en aning från den uppfostran som familjen gett, och intar tidvis en kritisk attityd gentemot sina föräldrar. Trots det kan den självfostrande processen inte undgå att bära spår av det fostrande inflytande som familjen och skolan utövar på barn och ungdomar. Även när de bli vuxna och går sin egen väg, förblir de intimt förbundna med sina *existentiella rötter*.

Mot denna bakgrund kan vi se innebörden av fjärde budet, "*Hedra din far och din mor*" (2 Mos 20:12), på ett nytt sätt. Det är nära kopplat till hela uppfostringsprocessen. Faderskap och moderskap, detta första och grundläggande faktum i *mänsklighetens gåva*, öppnar nya och djupa perspektiv för både föräldrar och barn. Att föda efter naturens ordning innebär att sätta ytterligare en "födelse" i rörelse, en som är successiv och komplex och som fortsätter genom hela uppfostringsprocessen. Dekalogens bud kräver att barnet hedrar sin far och mor. Men, som vi såg ovan, samma bud ålägger föräldrarna en slags motsvarande "symmetrisk" skyldighet. Föräldrar är också kallade till att "hedra" sina barn, vare sig de är unga eller gamla. Denna inställning är nödvändig under hela deras uppfostringsprocess, inklusive deras skoltid. "*Principen att visa aktning*", den bekräftelse och respekt som varje människa är värd just för att hon är människa, är grundförutsättningen för varje äkta undervisningsprocess.

Inom utbildningssfären har *Kyrkan* en speciell roll att spela. I ljuset av Traditionen och av konciliets undervisning, kan man säga att det inte enbart är en fråga om att *anförtro Kyrkan* med personens religiösa och moraliska fostran, men också om att främja personens hela uppfostringsprocess "*tillsammans med*" *Kyrkan*. Familjen är kallad till att utföra sina uppfostrande uppgifter *i Kyrkan*, och på så sätt delta i hennes liv och uppdrag. *Kyrkan* vill utföra sitt utbildande uppdrag framför allt *genom familjerna* som gjorts kapabla att ta sig an denna uppgift genom äktenskapets sakrament, genom "*nådens tillstånd*" som följer av detta, och hela familjegemenskapens speciella "*karism*".

Ett område där familjen har en oersättlig roll är den *religiösa fostran*, som är en möjlighet för familjen till att växa som "*huskyrka*". Barnens religiösa fostran och katekesundervisning gör verkligen familjen till *föremål för evangelisation och apostolatet* inom *Kyrkan*. Vi talar om en rättighet som i sitt innersta väsen är kopplad till *principen om religiös frihet*. Familjer, och mera precis föräldrar, är fria att för sina barn välja en sådan religiös och moralisk fostran som står i samklang med deras egna övertygelser. Även när de anförtror detta ansvar till kyrkliga institutioner eller till skolor som sköts av ordensfolk, så måste deras fostrande närvaro *oföränderligt och aktivt* fortsätta.

I utbildningssammanhang måste tillbörlig uppmärksamhet ges åt den viktiga frågan att *välja en kallelse*, och här i synnerhet den att *förbereda sig inför äktenskapet*. *Kyrkan* har gjort betydande insatser för att främja förberedelsen inför äktenskapet genom att exempelvis erbjuda kurser för förlovade par. Allt detta är värdefullt och nödvändigt. Men vi får inte glömma att det *framför allt är familjens uppgift* att förbereda för att framtida liv som ett par. Det är naturligtvis bara andligt mogna familjer som kan ta på sig det ansvaret på ett fullgott sätt. Vi bör därför peka på behovet av en speciell *solidaritet mellan familjerna*. Denna kan uttryckas på många praktiska sätt, exempelvis via sammanslutningar av familjer för familjer. Familjen som institution stärks av sådana uttryck för solidaritet, som för samman inte bara individer utan också gemenskaper, som är fast beslutna att be tillsammans och att tillsammans söka svaren på livets viktigaste frågor. Är inte detta ett ovärderligt uttryck för *familjernas apostolat* för varandra? Det är viktigt att familjerna försöker skapa band av solidaritet mellan sig. Det låter dem hjälpa varandra i uppfostringsarbetet: föräldrar fostras av andra föräldrar, och barn av andra barn. På så sätt skapas en särskild uppfostrings-tradition, som hämtar styrka från karaktären i den "*huskyrka*" som hör ihop med familjen.

Kärlekens evangelium är den uteslagna källa till allt som ger näring åt den mänskliga familjen som "gemenskap av personer". I kärleken får hela uppfostringsprocessen sitt stöd och sin definitiva mening som den mogna frukten av föräldrarnas ömsesidiga gåva. Genom de ansträngningar, lidanden och besvikelser som är en del av varje persons fostran, prövas kärleken ständigt. För att klara provet behövs en källa av andlig styrka. Den finns enbart hos den Ende som älskade "in i det sista" (Joh 13:1). *Uppfostran är alltså en fullvärdig del av "kärlekens civilisation"*. Den är beroende av kärlekens civilisation och bidrar i stor utsträckning till uppbyggnaden av den.

Kyrkan ber ständigt och förtröstansfullt under Familjens år *för människans fostran*, för att familjerna skall hålla ut i sin uppfostrande uppgift med mod, förtröstan och hopp, trots de till synes oöverstigliga svårigheter som ibland uppkommer. Kyrkan ber att krafterna i "kärlekens civilisation", som har sin källa i Guds kärlek, skall triumfera. Detta är krafter som Kyrkan oupphörligen använder för hela den mänskliga familjens bästa.

FAMILJEN OCH SAMHÄLLET

17. Familjen är en gemenskap av personer och den minsta sociala enheten. Som sådan är den en institution som är grundläggande för livet i varje samhälle.

Vad förväntar sig familjen som institution av samhället? För det första förväntar den sig ett *erkännande av dess identitet* och ett accepterande av dess *ställning som samhällsobjekt*. Denna "sociala subjektivitet" är förbunden med äktenskapets och familjens egentliga identitet. Äktenskapet, som stöttar familjen som institution, instiftas genom det förbund varigenom "man och kvinna [bildar] en gemenskap som skall vara hela livet. Enligt sina naturliga egenskaper är det instiftat för parternas väl liksom för att föda och uppfostra barn".[40] Bara en sådan förening kan erkännas och stadfästas av samhället som ett "äktenskap". Andra mellanpersonliga föreningar som inte uppfyller ovanstående villkor kan inte erkännas, trots vissa växande tendenser som representerar ett allvarligt hot mot familjens framtid och samhället självt.

Inget mänskligt samhället kan ta risken att vara eftergivet i grundläggande frågor om äktenskapets och familjens natur! Sådan moralisk eftergivenhet undgår inte att förstöra de äkta förutsättningarna för frid och gemenskap bland människor. Det är därför alldeles förståeligt varför Kyrkan energiskt försvarar familjens identitet och uppmuntrar ansvarsfulla individer och institutioner, speciellt politiska ledare och internationella organisationer, att inte falla för frestelsen från en ytlig och falsk modernitet.

Som en gemenskap av kärlek och liv är familjen en fast grundad social verklighet. Den är också, på sitt alldeles egna sätt, ett *självständigt samhälle*, om än med vissa beroenden. Denna bekräftelse på familjens suveränitet som institution och erkännandet av de olika sätt på vilka den är beroende, leder naturligt till ämnet *familjens rättigheter*. Beträffande detta publicerade Heliga Stolen år 1983 *Charta om familjens rättigheter*; det dokumentet har än idag inte förlorat något av sin relevans.

Familjens rättigheter är nära *förbundna med personens rättigheter*: om familjen verkligen är en gemenskap av personer beror dess självförverkligande till stor del på den rätta tillämpningen av dess medlemmars rättigheter. Några av dessa rättigheter gäller familjen på ett omedelbart sätt, såsom föräldrarnas rätt till ansvarsfull barnalstring och uppfostran av barnen. Andra rättigheter berör emellertid enbart familjeenheten indirekt: bland dessa är rätten till egendom, speciellt till det som kallas familjeegendom, och rätten till arbete av särskild betydelse.

Men familjens rättigheter är *inte bara summan av alla* personens rättigheter, eftersom familjen är *mycket mer* än summan av sina individuella medlemmar. Den är en gemenskap av föräldrar och barn, och emellanåt en gemenskap av flera generationer. Dess "ställning som subjekt", som bygger på Guds plan, ger av denna anledning upphov till och krav på vissa särskilda och speciella rättigheter.

Chartan om familjens rättigheter befäster, grundat på ovan nämnda moraliska principer,

existensen av familjeinstitutionen i det "större" samhällets sociala och juridiska ordning – nationen, staten, och internationella gemenskaper. Vart och ett av dessa "större" samhällen är åtminstone indirekt beroende av familjens existens. Definitionen av det "större" samhällets rättigheter och skyldigheter gentemot familjen blir till följd av detta en oerhört viktig, ja livsviktig, fråga.

Först och främst finns det en nästan organisk länk mellan *familjen och nationen*. Vi kan naturligtvis inte alltid tala om en nation i egentlig mening. Det finns fortfarande etniska grupper som, utan att kunna betraktas som verkliga nationer, i viss utsträckning fyller funktionen som "större" samhälle. I båda fallen är länken mellan familjen och den etniska gruppen eller nationen framför allt grundad på *deltagande i dess kultur*. I viss mening föder föräldrarna också barn för nationen, så att de kan bli medlemmar i den och få del av dess historiska och kulturella arv. Redan från första början är familjens identitet i viss utsträckning formad av identiteten för den nation den tillhör.

Genom att ta del i nationens kulturella arv, bidrar familjen till denna *speciella suveränitet*, som har sitt ursprung i en klart avgränsad kultur och ett klart avgränsat språk. Jag tog upp detta ämne under UNESCO-konferensen i Paris 1980, och jag har ofta återkommit till det, med tanke på dess odiskutabla betydelse. Inte bara nationerna, utan varje familj inser sin *andliga suveränitet* genom kulturen och språket. Om detta inte vore sant, skulle det bli mycket svårt att förklara många händelser i folkens historia, speciellt i Europa. Genom dessa händelser, urgamla och moderna, inspirerande och plågsamma, ärofulla och förnedrande, blir det klart hur mycket familjen är en organisk del av nationen, och nationen av familjen.

Familjen har en liknande länk gentemot *staten*, samtidigt som denna är lite annorlunda. Staten skiljer sig i själva verket tydligt från nationen; den har en mindre "familje-lik" struktur, eftersom den är organiserad i enlighet med politiska system och på ett mer "byråkratiskt" sätt. Icke desto mindre har statsapparaten i viss mening också en egen "själ", i så motto att den lever upp till sin natur som "politisk gemenskap", juridiskt ordnad för det gemensamma bästa.[41] Familjen är nära förbunden med denna "själ". Familjen är förbunden med staten just på grund av *subsidiaritetsprincipen*. Familjen är en social verklighet som inte har alla medel tillgängliga som behövs för att genomföra sina egentliga mål, även när det gäller skolutbildning och uppfostran av barnen. Därför kallar man på staten och ber den spela en roll i överensstämmelse med ovan nämnda princip. I de avseenden familjen är självförsörjande bör den lämnas att agera på egen hand; överdrivet inkräktande från statens sida skulle vara skadligt, och visa på bristande respekt, och skulle utgöra ett öppet brott mot familjens rättigheter. Enbart i de situationer där familjen egentligen inte kan klara sig på egen hand har staten befogenheten och skyldigheten att ingripa.

Förutom i barnuppfostran och skolutbildning på alla nivåer kan statens hjälp, utan att utesluta privata initiativ, finna sitt uttryck i sådana institutioner som grundats för att skydda medborgarnas liv och hälsa, och i synnerhet för att ge arbetarna sociala förmåner. *Arbetslösheten* är idag ett av de allvarligaste hoten mot familjelivet, och den bekymrar med rätta varje samhälle. Den utgör en utmaning för enskilda staters politiska liv och ett område som måste studeras ingående inom Kyrkans sociallära. Det är därför brådskande nödvändigt att komma fram till modiga lösningar som har förmågan att se bortom den egna nationens begränsningar, och ta med i beräkningen de många familjer för vilka arbetslösheten innebär att leva i stor fattigdom.[42]

Medan vi talar om anställning med avseende på familjen, är det lämpligt att betona hur viktigt och betungande det *arbetet* är som *koinnorna utför inom familjens enhet*: [43] *det arbetet bör erkännas och uppskattas djupt*. Det "slit" som utförs av kvinnan – som efter att ha fött fram ett barn också ger det barnet näring och omvårdnad, och ägnar sig åt dess uppfostran, särskilt under de tidiga åren – är fullt jämförbart med vilket som helst av yrkeslivets arbeten. Detta måste tydligt framföras och upprätthållas, minst lika mycket som andra arbetsrättigheter. På grund av allt det hårda arbete det för med sig, bör moderskap ge rätt till åtminstone lika stora ekonomiska förmåner som andra sorters arbete som utförs för att stödja familjen under en så ömtålig fas av dess liv.

Alla åtgärder bör vidtas för att familjen skall erkännas som det *ursprungliga* och, i viss mening, "suveräna" *samhället!* Familjens "suveränitet" är livsviktig för samhällets bästa. En verkligt suverän och andligt livskraftig nation består alltid av starka familjer som är medvetna om sin kallelse och sitt uppdrag i historien. Familjen står i centrum av alla dessa problem och uppgifter. Att degradera den till en underordnad eller sekundär roll, och utesluta den från sin rättmätiga ställning i samhället, vore att tillfoga stor skaka på den äkta tillväxten i samhället som helhet.

ANDRA DELEN

BRUDGUMEN ÄR MED ER

I KANA I GALILÉEN

18. En dag när han var engagerad i ett samtal med Johannes Döparens lärjungar, talade Jesus om en bröllopsinbjudan och om brudgummens närvaro bland gästerna: "brudgummen är hos dem" (Matt 9:15). På detta sätt antydde han uppfyllelsen i sin egen person av avbilden av Gud Brudgummen, som redan hade använts i Gamla testamentet, för att fullt ut uppenbara Guds mysterium som Kärlekens mysterium.

Genom att beskriva sig själv som "Brudgummen", uppenbarar Jesus Guds väsen och bekräftar hans ofantliga kärlek till mänskligheten. Men valet av denna bild sprider också indirekt ljus över den grundläggande sanningen om kärleken mellan makar. Genom att använda denna bild för att tala om Gud, visar Jesus i hur hög grad som faderskapet och Guds kärlek återspeglas i kärleken mellan en man och en kvinna som förenats i äktenskapet. Vid början av hans uppdrag finner vi följaktligen Jesus i *Kana i Galiléen*, där han deltar i en bröllopfest tillsammans med Maria och sina första lärjungar (jfr Joh. 2:1-11). Han vill därigenom göra klart i hur hög grad som *sanningen om familjen är en del av Guds uppenbarelse och frälsningshistorien*. I Gamla testamentet, och i synnerhet i profetböckerna, finner vi många vackra uttryck för *Guds kärlek*. Det är en kärlek lika mild som den från en mor till hennes barn, en öm kärlek som den från brudgummen till sin brud, men på samma gång en lika intensivt svartsjuk kärlek. Det är inte i första hand en kärlek som bestraffar men som förlåter; en kärlek som nedlåter sig till att möta människan precis som fadern gör i liknelsen om den förlorade sonen; en kärlek som upphöjer honom och ger honom del i det gudomliga livet. Det är en fantastisk kärlek: någonting fullständigt nytt och tidigare okänt i hela den hedniska världen.

I Kana i Galiléen är Jesus, så att säga, *förebudet om den gudomliga sanningen om äktenskapet*, den sanning som den mänskliga familjen kan lita på och så få ny tillförsikt under livets alla prövningar. Jesus förkunnar denna sanning genom sin närvaro på bröllopet i Kana och genom att göra sitt första "tecken": förvandlingen av vattnet till vin.

Jesus förkunnar sanningen om äktenskapet igen när han, under ett samtal med fariséerna, förklarar hur kärleken som kommer från Gud, en öm kärlek som mellan makar, *leder till djupgående och radikala krav*. Mose hade varit mindre krävande, genom att tillåta att man upprättade ett skilsmässobrev. När fariséerna hänvisade till Mose i den livliga diskussionen, var Jesus' svar kategoriskt: "från början var det inte så" (Matt 19:8). Och han påminner dem om att den Ende som skapade människan skapade människan till man och kvinna och bestämde att "därför skall en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de skall bli ett kött" (1 Mos 2:24). Med logisk konsekvens drar Jesus sedan slutsatsen: "Så är de inte längre två utan ett kött. Vad Gud har fogat samman skall människan inte skilja åt" (Matt 19:6). Mot invändning från fariséerna, som skryter om Mose lag, svarar Jesus: "Därför att era hjärtan är så hårda tillät Mose er att skiljas från era hustrur, men från början var det inte så" (Matt 19:8).

Jesus hänvisar till "början", och ser Guds plan – som familjen är grundad på, och genom familjen hela mänsklighetens historia – redan i själva begynnelsen av skapelsen. Det äktenskapet är till sin natur, blir, genom Kristi vilja, ett Nya testamentets äkta sakrament, beseglat genom blodet från Kristus, Återlösaren. *Makar och familjer, kom ihåg till vilket pris ni har blivit "köpta"!* (jfr 1 Kor 6:20).

Men det är *mänskligt svårt* att acceptera och leva denna förunderliga sanning. Skall vi förvånas över att Mose lät sig bevekastas inför de andra israeliternas ihärdiga krav, om apostlarna själva, när de fick höra Mästarens ord, svarade: "Om det är så med mannens ställning till hustrun, då är det ingen fördel med att gifta sig"! (Matt 19:10). Icke desto mindre bekräftar Jesus det krav som Gud uppställde från begynnelsen, för mannens och kvinnans bästa, och för familjen och hela samhället. Samtidigt tar han dock tillfället att bejaka värdet i att avstå från att gifta sig för Gudsrikets skull. Också genom detta val kan man "föda fram", om än på ett annat sätt. I detta val finner vi ursprunget till det vigda livet, till de religiösa ordnarna och kongregationerna i Öst och Väst, men också till ordningen med

prästerligt celibat, så som är fallet i den Latinska kyrkan. Därför är det osant att det inte finns "någon fördel med att gifta sig"; Men kärlek till himmelriket kan emellertid få en person att välja att inte gifta sig (jfr Matt 19:12).

Äktenskapet förblir dock den vanliga mänskliga kallelsen som omfattas av den stora majoriteten av Guds folk. Det är i familjen som levande stenar formas för det andliga hus som aposteln Petrus talar om (jfr 1 Pet 2:5). Mannens och hustruns kroppar är den Helige Andes boning (jfr 1 Kor 6:19). Eftersom överföringen av andligt liv förutsätter överföring av mänskligt liv, åstadkommer äktenskapet inte bara födelsen av människobarn, utan också – genom dopets kraft – födelsen av Guds adoptivbarn, som lever det nya liv de fått av Kristus genom hans Ande.

Kära bröder och systrar, makar och föräldrar, det är på detta sätt som *Brudgummen är med er*. Ni vet att han är den Gode herden. Ni vet vem han är, och ni känner igen hans röst. Ni vet vart han leder er, och hur han kämpar för att leda er till ängar där ni kan finna liv, liv i överflöd. Ni vet hur han står emot de plundrande vargarna, och alltid är beredd att rädda sina får: varje man och hustru, varje son och dotter, varje medlem av era familjer. Ni vet att han, som den Gode herden, är beredd att ge sitt eget liv för sin hjord (jfr Joh 10:11). Han leder er längs stigar som inte är branta och förrådiska som många av dagens ideologiska stigar, och han upprepar sanningens fullhet för dagens värld, liksom han gjorde i samtal med fariséerna eller när han kungjorde den för apostlarna, som därefter förkunnade den till världens alla hörn och till sin tids alla folk, till både judar och greker. Apostlarna var fullt medvetna om att Kristus hade gjort allting nytt. De visste att människan hade blivit gjord till en "ny skapelse": man var inte längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna, men "ett" i Kristus (jfr Gal 3:28) och hade fått ett adopterat Guds barns värdighet. På pingstdagen fick människan ta emot Anden, Tröstaren, Sanningens ande. Detta var början på det nya Gudsfolket, Kyrkan, förebådandet av nya himlar och en ny jord (jfr Upp 21:1).

Apostlarnas mod växte, när de även övervunnit sin inledande fruktan angående äktenskapet och familjen. De kom att inse att äktenskapet och familjen är en verklig kallelse som kommer från Gud själv, och att det är ett apostolat: lekfolkets apostolat. Familjer är ämnade till att bidra till omformningen av jorden och till förnyelsen av världen, skapelsen och hela mänskligheten.

Kära familjer, också ni skall vara orädda, alltid beredda att vittna om hoppet som finns i er (jfr 1 Pet 3:15), eftersom den Gode herden har lagt det hoppet i era hjärtan genom Evangeliet. Ni bör vara beredda att följa Kristus mot livets ängar, som han själv har förberett genom påskens mysterium om hans död och uppståndelse.

Var inte rädda för riskerna! Guds styrka är alltid långt större än våra svårigheter! Kraften från *försoningens sakrament*, som kyrkofäderna med rätta kallade "det andra dopet", är omätligt större än det onda som verkar i världen. Mycket mer inflytelserik än den korruption som finns i världen är den gudomliga kraften i *konfirmationens sakrament*, som för dopet till sin mognad. Och ojämförligt större än allt annat är Eukaristins kraft.

Eukaristin är verkligen ett förunderligt sakrament. I det har Kristus gett sig själv som föda och dryck, som en källa med frälsande kraft. Han har lämnat sig själv till oss för att vi skall ha liv, och det i överflöd (jfr Joh 10:10): livet som finns i honom och som han har delat med sig av till oss genom Andens gåva, då han uppstod från de döda på tredje dagen. Livet som kommer från Kristus är ett liv för oss. *Det är för er, kära män och hustrur, föräldrar och familjer!* Instiftade inte Jesus Eukaristin i en familjeliknande inramning under den Sista nattvarden? *Kristus är er nära*, när ni träffas för måltider och är tillsammans i harmoni. Och han är Immanuel, Gud med oss, på ett ännu större sätt varje gång ni närmar er Eukaristins bord. Det kan hända, som det gjorde i Emmaus, att han känns igen enbart i "brödsbrytelsen" (jfr Luk 24:35). Det kan hända att han knackar än längre tid på dörren, i väntan på att den skall öppnas så att han gå in och äta med oss (jfr Upp 3:20). Sista nattvarden och de ord han då sade innehåller korsoffrets hela kraft och vishet. Det finns ingen annan kraft och vishet med vilken vi kan bli frälsta och hjälpa andra att bli frälsta. Det finns ingen annan kraft och ingen annan vishet med vilken ni föräldrar kan fostra både era barn och er själva. *Eukaristins*

fostrande kraft har visat sig genom generationerna och århundradena.

Den Gode herden är med oss överallt. Liksom *Brudgummen var med hos bruden och brudgummen* i Kana i Galiléen när de överlämnade sig till varandra för hela livet, så är den Gode herden också med oss idag som anledningen till vårt hopp, källan till våra hjärtans styrka, källsprånget med ständigt ny entusiasm och tecknet på triumfen för "kärlekens civilisation". Jesus, den Gode herden, fortsätter att säga till oss: *Var inte rädda. Jag är med er. "Jag är med er alla dagar intill tidens slut"* (Matt 28:20). Vilken är källan till denna styrka? Har vi någon anledning till att vara så säkra på att du är med oss, trots att de dödade dig, O Guds Son, och att du dog som vilken annan människa som helst? Vilken är anledningen till denna säkerhet? Evangelisten säger: "Han älskade dem in i det sista" (Joh 13:1). Du älskar oss alltså, du som är den Förste och den Siste, den Levande; du som dog men nu lever i evigheternas evigheter (jfr Upp 1:17-18).

DET STORA MYSTERIET

19. Den helige Paulus använder ett precist uttryck när han refererar till familjens liv: det är ett "stort mysterium" (Ef 5:32). Det han skriver i Efesierbrevet om detta "stora mysterium" representerar – trots att det är djupt rotat i Första Moseboken och i hela Gamla testamentets tradition – en ny inställning som senare kommer till uttryck i Kyrkans läroämbete.

Kyrkan bekänner att äktenskapet, som sakrament i förbundet mellan man och hustru, är ett "stort mysterium", eftersom det uttrycker *Kristi brudgumskärlek för sin Kyrka*. Den helige Paulus skriver: "Ni män, älska era hustrur så som Kristus har älskat Kyrkan och utlämnat sig själv för den för att helga den genom reningsbadet i vatten och genom dopordet" (Ef 5:25-26). Aposteln talar här om dopet, som han diskuterar utförligt i Romarbrevet där han presenterar det som ett deltagande i Kristi död som leder till ett deltagande i hans liv (jfr Rom 6:3-4). I detta sakrament *föds* den troende som en ny människa, eftersom dopet har kraften att överföra nytt liv, Guds eget liv. Gudamänniskans mysterium sammanfattas på sätt och vis i dopet. Som den helige Irenæus senare skulle säga, tillsammans med många andra kyrkofäder från både Öst och Väst: "Kristus Jesus, vår Herre, Guds Son, blev människoson för att människan skulle kunna bli en Guds son".[44]

Brudgummen är alltså samme Gud som blev människa. I Gamla förbundet uppträder Jahve som Brudgummen till Israel, det utvalda folket – en brudgum som är både tillgiven och krävande, svartsjuk och trogen. Israels stunder av svek, avfall och avgudadyrkan, som profeterna beskriver i så kraftfulla och stämningsmättade termer, kan aldrig tillintetgöra den kärlek med vilken Gud, *Brudgummen*, "älskar in i det sista" (jfr Joh 13:1).

Bekräftelsen och uppfyllelsen av äkta make-relationen mellan Gud och hans folk förverkligas i Kristus, i Nya testamentet. Kristus försäkrar oss om att Brudgummen är med oss (jfr Matt 9:15). Han är med oss alla; han är med sin Kyrka. *Kyrkan blir en brud*, Kristi brud. Denna brud, om vilken Efesierbrevet talar, är närvarande i var och en av de döpta och är som en som visar sig inför Brudgummen. "Kristus har älskat Kyrkan och utlämnat sig själv för den ... han ville själv låta Kyrkan träda fram till sig i härlighet utan minsta fläck eller skrynkla; helig och felfri skulle den vara" (Ef 5:25-27). Den kärlek med vilken Brudgummen "har älskat" Kyrkan "in i det sista" förnyar ständigt hennes helighet i hennes helgon, trots att hon förblir en Kyrka av syndare. Även syndare, "tullindrivare och horor" är kallade till helighet, som Kristus själv bekräftar i Evangeliet (jfr Matt 21:31). Alla är kallade till att bli en ärofull Kyrka, helig och felfri. "Var heliga", säger Herren, "ty jag är helig" (3 Mos 11:44; jfr 1 Pet 1:16).

Detta är den djupaste innebörden av det "stora mysteriet", den inre meningen med den *sakramentala gåvan* i Kyrkan, den djupa betydelsen av dopet och Eukaristin. De är frukter av den kärlek med vilken Brudgummen älskade oss in i det sista, en ständigt ökande och överflödande kärlek som låter människorna få en allt större del i det övernaturliga livet.

Efter att ha sagt: "Ni män, älska era hustrur" (Ef 5:25), tillägger den helige Paulus med

eftertryck: "Mannen är skyldig att älska sin hustru som sin egen kropp. Den som älskar sin hustru älskar sig själv, ty ingen har någonsin avskytt sin egen kropp, utan man ger den näring och sköter om den så som Kristus gör med Kyrkan – vi är ju delarna som bildar hans

kropp" (Ef 5:28-30). Och han uppmuntrar makarna med orden: "Underordna er varandra i Kristi fruktan" (Ef 5:21).

Detta är odiskutabelt en ny presentation av den eviga sanningen om äktenskapet och familjen i ljuset av Nya testamentet. Kristus har uppenbarat denna sanning i Evangeliet genom sin närvaro i Kana i Galiléen, genom korsoffret och hans Kyrkas sakrament. Män och kvinnor upptäcker på så sätt Kyrkan som *referenspunkt för deras äktenskapliga kärlek*. När den helige Paulus talar om Kristus som Brudgummen till Kyrkan, använder han analogin med kärleken mellan makar och hänvisar tillbaka till Första Moseboken: "Därför skall en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de skall bli ett kött" (1 Mos 2:24). Detta är det "stora mysteriet" om denna eviga kärlek som redan är närvarande i skapelsen, och som Kristus uppenbarat och anförtrott åt Kyrkan. "Detta rymmer en stor hemlighet", upprepar aposteln, "här låter jag det syfta på Kristus och Kyrkan" (Ef 5:32). Kyrkan kan därför inte förstås som Kristi mystiska kropp – som tecknet på människans förbund med Gud i Kristus, eller som frälsningens universella sakrament – om vi inte tänker på det "stora mysterium" som är involverat i skapelsen av människan som man och kvinna, och på bådads kallelse till äktenskaplig kärlek, till faderskap och moderskap. Det "stora mysterium" som är Kyrkan och mänskligheten i Kristus, existerar inte fristående från det "stora mysterium" som uttrycks som "ett kött" (jfr 1 Mos 2:24; Ef 5:31-32), det vill säga, i äktenskapets och familjens verklighet.

Familjen i sig är Guds stora mysterium. Som "huskyrkan" är den *Kristi brud*. Den universella Kyrkan, och varje partikularkyrka inom henne, uppenbaras ögonblickligen som Kristi brud i "huskyrkan" och i dess erfarenhet av kärleken: äktenskaplig kärlek, faderlig och moderlig kärlek, broderskärlek, kärlek mellan medlemmarna i en gemenskap och mellan generationer. Kan vi ens föreställa oss mänsklig kärlek utan Brudgummen och den kärlek med vilken han först älskade in i det sista? Endast om männen och hustrurna tar del i denna kärlek och i detta "stora mysterium" kan de älska "in i det sista". Om de inte tar del i den, vet de inte "in i det sista" vad kärlek verkligen är och hur radikala dess krav är. Och detta är utan tvekan väldigt farligt för dem.

Efesierbrevets undervisning får oss att häpna med sitt djup och med *auktoriteten i dess etiska lära*. Genom att hänvisa till äktenskapet, och indirekt till familjen, som det "stora mysterium" som pekar på Kristus och Kyrkan, kan aposteln Paulus än en gång bekräfta det han tidigare sagt till männen: "var och en av er skall älska sin hustru som sig själv". Och han fortsätter med att säga: "Och hustrun skall visa respekt för sin man" (Ef 5:33). Respekt, eftersom hon älskar och vet att hon är älskad i sin tur. Det är på grund av denna kärlek som mannen och hustrun *blir en ömsesidig gåva*. Kärleken innefattar erkännandet av den andres personliga värdighet, och av att han eller hon är absolut unik. Bland jordens alla levande varelser har Gud verkligen velat var och en av makarna, som människor, för hans eller hennes egen skull.[45] Var och en av dem måste emellertid, genom en medveten och ansvarstagande handling, frivilligt ge sig själv som gåva till den andre och till barnen som Herren ger dem. Det är betecknande att den helige Paulus fortsätter sitt förmaningstal genom att upprepa det fjärde budet: "Ni barn, lyd era föräldrar i Herren, det är rätt och riktigt. 'Hedra din far och mor'. Detta är det första bud som har ett löfte: 'för att det skall gå dig väl och du skall leva länge på jorden'. Och ni fäder, reta inte upp era barn, utan fostra och förmana dem i Herren" (Ef 6:1-4). Aposteln ser alltså fjärde budet som ett indirekt åtagande om ömsesidig respekt mellan man och hustru, mellan föräldrar och barn, och i detta bud känner han igen *principen om familjestabilitet*.

Den helige Paulus' storartade syntes angående det "stora mysteriet" framstår som kompendiet eller *summan*, i viss mening, *av läran om Gud och människan* som fullbordades av Kristus. Det västerländska tänkandet har tyvärr – genom utvecklingen av den moderna

rationalismen – gradvis avlägsnat sig från denna lära. Filosofen som formulerade principen om "*Cogito, ergo sum*", "Jag tänker, alltså finns jag till", gav också det moderna människobereppet dess tydligt dualistiska karaktär. Det är typiskt för rationalismen att ställa upp det andliga och kroppsliga i människan som varandras motsatser. Men människan som person är en enhet av kropp och själ.[46] Kroppen kan aldrig reduceras till enbart materia: det är en *förändligad kropp*, liksom människans ande är så nära förenad med kroppen att den kan beskrivas som en *förkroppsligad ande*. Den rikaste källan till kunskap om kroppen är Ordet som blivit kött. *Kristus uppenbarar människan för henne själv*.[47] Detta uttalande av Andra Vatikankonciliet är, på sätt och vis, Kyrkans länge emotsedda svar till den moderna rationalismen.

Detta svar är av fundamental betydelse för förståelsen av familjen – speciellt mot bakgrund av dagens civilisation, vilken, som redan sagts, på så många områden verkar ha gett upp försöket att bli en "kärlekens civilisation". Den moderna tidsåldern har gjort stora framsteg i förståelsen av både den materiella världen och den mänskliga psykologin. Men när det gäller hennes djupaste, metafysiska dimension förblir samtidens människa i stor utsträckning en *okänd varelse* för sig själv. Följaktligen förblir även familjen en *okänd verklighet*. Så ser resultatet ut efter fjärmandet från detta "stora mysterium" som aposteln talar om.

Separationen av själ och kropp i människan har lett till en ökande tendens att betrakta den mänskliga kroppen, inte i termer av dess specifika likhet med Gud, utan istället baserat på att den har likheter med alla andra kroppar i naturens värld, kroppar som människan använder som råmaterial i sin strävan att producera konsumtionsvaror. Men var och en kan omedelbart inse att det lurar enorma faror bakom tillämpningen av sådana kriterier på människan. När den mänskliga kroppen, betraktad som skild från ande och tänkande, börjar användas som *råmaterial* på samma sätt som djurkroppar används – och detta händer faktiskt vid exempelvis experimenterandet med embryon och foster – kommer det oundvikligen att leda till ett fruktansvärt etiskt nederlag.

Inom ett liknande antropologiskt perspektiv utmanas den mänskliga familjen av en ny *manikeism*, där kropp och själ ställs i radikal motsättning till varandra; kroppen får inte liv från anden, och anden ger inte liv åt kroppen. Människan *upphör alltså att leva som person och subjekt*. Oavsett alla intentioner och deklARATIONER om motsatsen, blir människan då bara ett *objekt*. Denna neo-manikeiska kultur har till exempel lett till att den mänskliga sexualiteten betraktas mera som ett område *för manipulation och exploatering* än som en grund för det *ursprungliga under* som fick Adam att på Skapelsens morgon utropa inför Eva: "Denna är nu ben av mina ben och kött av mitt kött" (1 Mos 2:23). Samma förundran upprepas i Höga Visan: "Du har tagit mitt hjärta, du min syster, min brud. Du har tagit mitt hjärta med en enda blick" (Höga v. 4:9). Hur långt bort har inte vissa moderna tankar kommit från den djupa förståelsen av det manliga och kvinnliga som finns i den gudomliga uppenbarelsen! Uppenbarelsen leder oss till att upptäcka den *mänskliga sexualiteten som en skatt som hör ihop med personen*, som finner sitt sanna förverkligande i familjen, men som dessutom kan uttrycka sin djupaste kallelse i jungfrulighet och i celibat för Gudsrikets skull.

Den moderna rationalismen *tolererar inte mysterier*. Den accepterar inte mysteriet med människan som man och kvinna, och den är inte heller villig att medge att den fulla sanningen om människan har uppenbarats av Jesus Kristus. I synnerhet accepterar den inte det "stora mysterium" som proklamerats i Efesierbrevet, men är istället radikalt emot detta. Den kan mycket väl erkänna, i form av en oklar deism, möjligheten och till och med behovet av ett högsta eller gudomligt Väsen, med den avvisar kraftfullt tanken på en Gud som blev människa för att frälsa människan. För rationalismen är det otänkbart att Gud skulle kunna vara Återlösaren, än mindre *att han skulle vara "Brudgummen"*, den ursprungliga och unika källan till den mänskliga kärleken mellan makar. Rationalismen tillhandahåller ett radikalt annorlunda synsätt på skapelsen och meningen med den mänskliga existensen. Men när människan väl börjar tappa Gud som älskar henne ur sikte, en Gud som genom Kristus kallar människan till att leva i honom och med honom, och när familjen inte längre har

möjlighet att delta i detta "stora mysterium", vad finns då kvar annat än *livets timliga dimension*? Livet på jorden blir då inget annat än ett scenario med kamp för tillvaron, ett desperat sökande efter vinst, och framför allt ekonomisk vinst.

De djupt liggande rötterna till det "stora mysteriet", kärlekens och livets sakrament som började med Skapelsen och Återlösningen och som har *Kristus Brudgummen som sin yttersta säkerhet*, har gått förlorade genom det moderna synsättet på saker och ting. Det "stora mysteriet" är hotat inom oss och överallt runt omkring oss. Må Kyrkans firande av Familjens år bli ett fruktbart tillfälle för män och hustrur att återupptäcka detta mysterium och förnya sitt engagemang för det med kraft, mod och entusiasm.

RENASTE KÄRLEKENS MODER

20. "Renaste kärlekens" historia börjar vid Bebådelsen, med de förunderliga ord som ängeln sade till Maria, som kallades till att bli moder till Guds Son. Med Marias "ja" blir den Ende som är "Gud av Gud och ljus av ljus" en människoson. Maria är hans moder, men fortsätter att vara Jungfrun som "ingen man har rört" (jfr Luk 1:34). Som moder och jungfru blir Maria den Renaste kärlekens Moder. Denna sanning är redan uppenbarad i ärkeängeln Gabriels ord, men dess fulla innebörd blir gradvis allt tydligare och uppenbarare ju längre Maria följer sin Son på trons pilgrimsfärd.[48]

"Renaste kärlekens Moder" accepterades av den som, enligt Israels tradition, redan var hennes jordiske man: *Josef, av Davids hus*. Josef skulle haft rätten att betrakta sin trolovade brud som sin hustru och mor till hans barn. Men Gud tillåter sig att ingripa i detta äktenskapliga förbund: "Josef, Davids son, var inte rädd att ta till dig Maria, din hustru, ty barnet i henne har blivit till genom den helige Ande" (Matt 1:20). Josef är medveten om, eftersom han sett det med egna ögon, att ett nytt liv som han inte har någon del i har avlats i Maria. Eftersom han är en rättfärdig man som håller den Gamla lagen, som i hans situation tvingade honom att skilja sig, vill han upplösa sitt äktenskap på ett kärleksfullt sätt (jfr Matt 1:19). Herrens ängel säger till honom att detta inte vore i överensstämmelse med hans kallelse; nej, det vore tvärt emot den äktenskapliga kärlek som förenar honom och Maria. Denna ömsesidiga kärlek mellan makarna kräver, för att helt och hållet vara "renaste kärlek", att han skall ta Maria och hennes Son till sig i sitt hus i Nasaret. Josef lyder det gudomliga budskapet och gör allt det han blivit befalld (jfr Matt 1:24). Och tack vare Josef blev så *Inkarnationens mysterium*, och den Heliga familjens mysterium tillsammans med det, *djupt inristad i mannens och hustruns äktenskapliga kärlek* – och, indirekt, i varje familjs härstamning. Det som den helige Paulus kommer att kalla det "stora mysteriet" finner sitt ädlaste uttryck i den Heliga familjen. Därför tar *familjen* verkligen plats i *själva centrum av det Nya förbundet*.

Det kan också sägas att "renaste kärlekens" historia i viss mening började med det första *mänskliga paret*: Adam och Eva. Den frestelse som de gav efter för, och den ursynd som blev resultatet av det, tog inte helt och hållet ifrån dem förmågan till "renaste kärleken". Detta blir tydligt när vi läser i exempelvis Tobits bok om makarna Tobias och Sara som, när de förklarade innebörden av sin förening, hänvisade till sina första föräldrar, Adam och Eva (jfr Tob 8:6). I det Nya förbundet vittnar också den helige Paulus om detta när han talar om Kristus som en ny Adam (jfr 1 Kor 15:45). Kristus kommer inte för att döma den förste Adam och den första Eva, men för att frälsa dem. Han kommer för att göra allting nytt som är Guds gåva i människan, allt i henne som är evigt gott och vackert; allting som utgör grunden i "renaste kärleken". "Renaste kärlekens" historia är, i ett avseende, *människans frälsningshistoria*.

"Renaste kärleken" börjar alltid med *personens självinsikt*. Vid skapelsen visar Eva hela sig för Adam, liksom Adam visar hel sig för Eva. Under historiens gång säger nygifta par till varandra: "Vi skall gå på livets stig tillsammans". Familjen börjar alltså som en förening av de två och, genom sakramentet, som en ny gemenskap i Kristus. För att kärleken verkligen skall vara den renaste, måste den vara en *Guds gåva*, som är inympad av den Helige Ande på människors hjärtan och som ständigt ger dem näring (jfr Rom 5:5). Fullt medveten om detta ber

Kyrkan den Helige Ande, i äktenskapets sakrament, att besöka människors hjärtan. Om kärleken verkligen skall bli "renaste kärleken", en gåva av en person till en annan, måste den komma från den Ende som själv är en gåva och varje gåvas källa.

Som evangeliet berättar var så fallet med Maria och Josef som, på tröskeln till det Nya förbundet, förnyade erfarenheten av "renaste kärleken" som beskrivs i Höga visan. Josef tänker på Maria i orden: "Min syster, min brud" (Höga v. 4:9). Maria, Guds Moder, blir havande genom den Helige Andes kraft, som är "renaste kärlekens" ursprung, som evangeliet känsligt placerar i det "stora mysteriets" sammanhang.

När vi talar om "renaste kärleken" talar vi också om skönhet: kärlekens skönhet och det sköna i människan som, genom den Helige Andes kraft, är kapabel till sådan kärlek. Vi talar om mannens och kvinnans skönhet: deras skönhet som broder och syster, som ett par som är på väg att gifta sig, som man och hustru. Evangeliet sprider ljus över inte bara "renaste kärlekens" mysterium, utan också över skönhetens lika djupa mysterium som, liksom kärleken, kommer från Gud. Mannen och kvinnan kommer från Gud, två personer kallade till att bli en ömsesidig gåva. Ur den ursprungliga gåvan från Anden, "livgivaren", uppkommer den inbördes gåvan av att vara man eller hustru, och den inte mindre gåvan att vara bror eller syster.

Allt detta bekräftas av Inkarnationens mysterium, ett mysterium som varit *källan till ny skönhet* i mänsklighetens historia och som har inspirerat till oräkneliga konstnärliga mästerverk. Efter det strikta förbudet mot att snida avbilder av den osynlige Guden (jfr 5 Mos 4:15-20), började den kristna tidsåldern istället att i konsten porträttera den Gud som blivit människa, Maria hans Moder, den helige Josef, Gamla och Nya förbundets helgon och hela den skapade och av Kristus återlösta världen. På detta sätt började en ny relation med kulturens och konstens värld. Man kan säga att denna *nya konstnärliga kanon* – som är uppmärksam på den djupaste dimensionen av människan och hennes framtid – vuxit fram ur Kristi människoblivandes mysterium och hämtar inspiration från hans livs mysterier: hans födelse i Betlehem, hans dolda liv i Nasaret, hans offentliga verksamhet, Golgata, Uppståndelsen och hans slutliga återkomst i härlighet. Kyrkan är medveten om att hennes närvaro i den nutida världen, och i synnerhet det bidrag och stöd hon erbjuder till äktenskapets och familjens främjande, är mycket nära förbundet med kulturens utveckling, och hon är med rätta intresserad av denna. Det är just på grund av detta som Kyrkan är så bekymrad över den riktning som kommunikationssätten tagit. Dessa är skyldiga att både *forma* och *informera* sin väldiga publik.[49] Medveten om medias enorma och kraftfulla påverkan tröttnar Kyrkan aldrig på att påminna kommunikationsarbetarna om de faror som uppstår om man manipulerar sanningen. Kan det verkligen finnas någon sanning i filmer, shower eller radio- och tv-program som domineras av pornografi och våld? Tjänar dessa verkligen *sanningen om människan*? Sådana frågor är oundvikliga för dem som arbetar inom kommunikationsområdet och för dem som har ansvaret för skapandet och marknadsförandet av mediaprodukter.

Detta slags kritiska reflektion borde leda vårt samhälle – som naturligtvis innehåller många positiva aspekter på den materiella och kulturella nivån – till att inse att det, sett från ett flertal synvinklar, är *ett samhälle som är sjukt* och som skapar djupa förvrängningar i människan. Varför händer detta? Orsaken är den att vårt samhälle har slitit sig loss från den fulla sanningen om människan, från sanningen om vad mannen och kvinnan verkligen är som personer. Därför kan det inte tillräckligt väl förstå den sanna innebörden av person-gåvorna i äktenskapet, av ansvarsfull kärlek till faderskapets och moderskapets tjänst, och fortplantningens och uppfostrandets sanna storhet. Är det en överdrift att säga att *massmedia*, om de inte leds av sunda etiska principer, misslyckas med att tjäna sanningen i dess fundamentala dimension? Detta är det verkliga dramat: de moderna kommunikationssätten frestas att manipulera budskapet, och *därigenom förfälskas sanningen om människan*. Människor är inte samma sak som de bilder reklamen framställer och som visas av moderna massmedia. *De är mycket mer*, i sin fysiska och psykiska enhet, som sammansättningar av själ och kropp, som

personer. De är mycket mer på grund av sin kallelse till kärlek, som introducerar dem som manliga och kvinnliga i "stora mysteriets" rike.

Maria var den första att gå in i detta rike, och hon introducerade sin man Josef i det. De blev alltså de *första modellerna* för denna "renaste kärlek" som Kyrkan ständigt bönfaller om för unga människor, män och hustrur och familjer. Unga människor, makar och familjer bör själva aldrig upphöra med att be om detta. Hur skulle vi kunna undgå att tänka på de skaror av pilgrimer, gamla och unga, som besöker Mariahelgedomar och ser oavvänt på Guds-moderns ansikte, på den Heliga familjens ansikten, där kärleken Gud gett till mänskligheten syns återspeglad i sin fulla skönhet?

I Bergspredikan väcker Kristus nytt liv i sjätte budet när han proklamerar: "Ni har hört att det är sagt: Du skall inte begå äktenskapsbrott. Jag säger er: Var och en som med begär ser på en kvinna har redan begått äktenskapsbrott med henne i sitt hjärta" (Matt 5:27-28). Gentemot de Tio budorden och dessas uppgift att försvara äktenskapets och familjens traditionella fasthet, representerar dessa ord ett stort steg framåt. Jesus går till själva källan för äktenskapsbrottets synd, som bor i människohjärtats djupaste vrår och som avslöjas genom ett sätt att se och tänka som är dominerat av *åtrå*. *Människan har en tendens att, genom åtrån, betrakta en annan person som sin egendom*, en person som tillhör Gud och inte henne. När Kristus talar till sina samtida talar han också till män och kvinnor i varje tidsålder och generation. I synnerhet talar han till vår egen generation, som lever i ett samhälle präglad av konsumism och njutningslystnad.

Varför uttalar sig Kristus på ett så kraftfullt och fordrande sätt i Bergspredikan? Anledningen är alldeles tydlig: Kristus vill skydda *äktenskapets och familjens helighet*. Han vill försvara den fulla sanningen om den mänskliga personen och hennes värdighet.

Det är bara i ljuset av denna sanning som familjen "till slutet" kan vara det stora "avslöjandet", den *första upptäckten av den andre*: mannens och hustruns ömsesidiga upptäckt av varandra, och sedan av varje son och dotter som föds till dem. Allt som en man och en hustru lovar varandra – att vara "trogna i medgång och motgång, i sjukdom och hälsa och att älska och ära varandra så länge de lever" – är bara möjligt när "renaste kärleken" är närvarande. Idag kan människan inte lära sig detta genom vad den moderna masskulturen har att säga. "Renaste kärleken" lär man sig framför allt genom bön. Bön medför faktiskt alltid, för att låna ett av den helige Paulus' uttryck, en slags *inre fördoldhet med Kristus i Gud*, "ert liv är dolt med Kristus i Gud" (Kol 3:3). Det är bara i denna fördoldhet som vi ser det som görs av den Helige Ande, "renaste kärlekens" källa. Han har utgjutit sin kärlek inte bara i Marias och Josefs hjärtan, utan också i alla gifta pars hjärtan som är öppna för att höra Guds ord och behålla det (jfr Luk 8:15). Varje familjs framtida enhet är beroende av denna "renaste kärlek": den ömsesidiga kärleken mellan mannen och hustrun, föräldrarna och barnen, en kärlek som omsluter alla generationer. Kärleken är den verkliga *källan till familjens enhet och styrka*.

FÖDELSE OCH FARA

21. Det är betecknande att den kortfattade berättelsen om Jesu barndom, praktiskt taget samtidigt, nämner hans födelse och den fara som han omedelbart stod ansikte mot ansikte med. Lukas återger de profetiska ord som den äldre Simeon yttrade när barnet bars fram inför Herren i templet fyrtio dagar efter sin födelse. Simeon talar om "ljus" och om ett "tecken som blir motsagt". Han fortsätter med en förutsägelse om Maria: "också genom din själ skall det gå ett svärd" (jfr Luk 2:32-35). Matteus, för sin del, berättar om Herodes hemliga plan mot Jesus. Sedan han informerats av de österländska stjärntydarna som kommit för att se den nye kungen som skulle födas (jfr Matt 2:2), kände Herodes ett hot mot sin makt, och efter deras avresa beordrade han att alla gossar i Betlehem och dess omnejd skulle dödas. Jesus undkommer Herodes hand tack vare ett särskilt, gudomligt ingripande och Josefs faderliga omsorg, som tar med honom och hans mor till Egypten, där de blir kvar tills Herodes dött.

Den Heliga familjen återvänder då till Nasaret, deras hemstad, och påbörjar det som under många år skulle vara ett fördolt liv, präglad av utförandet av dagliga arbetsuppgifter med trohet och generositet (jfr Matt 2:1-23; Luk 2:39-52).

Det faktum att Jesus redan från födelsen var utsatt för hotelser och faror äger en viss *profetisk vältalighet*. Redan som barn är Jesus är ett "tecken som blir motsagt". Profetiskt vältalig är också tragedin med de oskyldiga barnen i Betlehem, som slaktades på Herodes' order.[50] Enligt Kyrkans gamla liturgi fick de del av Kristi födelse och frälsande passionshistoria. Genom sin egen "passionshistoria" fullbordar de "vad som ännu fattas i Kristi lidanden ... för hans kropp, som är Kyrkan" (Kol 1:24). I evangeliets skildring av spädbarnstiden – som kommer till underbart uttryck i Återlösarens födelse – ställs alltså *proklamationen av livet* i skarp kontrast mot *hotet mot livet*, ett liv som innefattar Inkarnationens mysterium och Kristi gudomlig-mänskliga mysteriums realitet i sin helhet. Ordet blev kött (jfr Joh 1:14): Gud blev människa. Kyrkofäderna uppmärksammade ofta detta häpnadsväckande mysterium: "Gud blev människa för att vi skulle bli gudomliggjorda".[51] Denna trossanning är också sanningen om människan. Den visar tydligt på allvaret i alla försök att ta livet av ett barn i sin moders sköte. I just denna situation står vi inför *allting som står i diametral motsättning* mot "renaste kärlek". Om en individ enbart bryr sig om "nyttan", kan hon komma till den punkten då hon dödar kärleken genom att döda kärlekens frukt. För nyttokulturen blir "din välsignade livsfrukt" (Luk 1:42) i viss mening en "förbannad frukt".

Hur kan vi undgå att påminnas om de villfarelser i detta avseende som den så kallade *rättsstaten* har tolererat i så många länder? Guds lag är solklar och kategorisk när det gäller det mänskliga livet. Gud befäller: "Du skall inte döda" (2 Mos 20:13). *Därför kan ingen mänsklig laggivare hävda: det är tillåtet för dig att döda, du har rätt att döda, eller du måste döda*. Av rashygieniska, etniska eller andra skäl – lika ogrundade som felaktiga – har detta dock tragiskt nog inträffat under vårt århundrades historia, när vissa politiska krafter kommit till makten, även på demokratisk väg, och antagit lagar som står i motsättning till varje människas rätt att leva. Ett lika allvarligt fenomen, inte minst då de möts av utbrett samtycke eller samförstånd av den allmänna opinionen, är de lagar som inte respekterar rätten till liv från befruktningsögonblicket. Hur kan man moraliskt acceptera lagar som tillåter dödandet av en ännu icke född människa, trots att hon redan lever i sin moders sköte? Rätten att leva blir ett exklusivt privilegium för vuxna som till och med manipulerar lagstiftningen så att de skall kunna genomföra sina egna planer och handla i eget intresse.

Vi står inför ett oerhört stort hot mot livet: inte bara mot enskildas liv utan även mot själva civilisationens liv. Påståendet att civilisationen, inom vissa områden, blivit en "dödens civilisation" besannas på oroväckande sätt. Var det inte en *profetisk händelse* att Kristi födelse åtföljdes av fara för hans liv? Ja, även den Endes liv hotades, han som samtidigt är både Människosonen och Guds Son. Det var i fara redan från början, och det var enbart genom ett mirakel som han undslapp döden.

Icke desto mindre har det under de senaste decennierna syns trösterika tecken på ett *samvetets uppvaknande*: både bland intellektuella och i den allmänna opinionen. Det finns nu en ny och växande känsla av respekt för livet redan från befruktningsögonblicket, speciellt bland unga människor. "Pro-life"-rörelserna börjar sprida sig. Detta är en hoppets surdeg för familjens och hela mänsklighetens framtid.

"NI TOG EMOT MIG"

22. Giftna par och familjer över hela världen: Brudgummen är med er! Det är vad påven framför allt annat vill säga till er under detta År, som Förenta Nationerna och Kyrkan har tillägnat familjen. "Ty så älskade Gud världen att han utgav sin enfödde Son, för att den som tror på honom inte skall gå förlorad utan ha evigt liv. Inte sände Gud sin Son till världen för att döma världen utan för att världen skulle bli frälst genom honom" (Joh 3:16-17). "Det som är fött av köttet är kött, och det som är fött av Anden är ande ... Ni måste födas på nytt" (Joh 3:6-7). Ni måste födas "av vatten och Anden" (Joh 3:5). Ni själva, kära fäder och mödrar, är

de första vittnena och tjänarna till denna pånyttfödelse i den Helige Ande. När ni föder barn på jorden, glöm då aldrig bort att ni också föder dem för Gud. Gud vill deras födelse i den Helige Ande. Han vill att de skall bli adopterade barn i den Enfödde Sonen, som ger oss "rätt att bli Guds barn" (Joh 1:12). Frälsningsverket fortsätter i världen och det utförs genom Kyrkan. Allt detta är Guds Sons verk, den gudomlige Brudgummen, som har gett oss sin Faders rike och som påminner oss, hans lärjungar, om att "Guds rike är mitt ibland er" (Luk 17:21).

Vår tro säger oss att Jesus Kristus, som "sitter på Faderns högra sida", skall komma för att döma de levande och de döda. Å andra sidan försäkrar oss Johannesevangeliet om att Kristus sändes "till världen inte för att döma världen utan för att världen skulle bli frälst genom honom" (Joh 3:17). Vari består då domen? Kristus själv ger svaret: "Och detta är domen: ljuset kom till världen ... Men den som lyder sanningen kommer till ljuset, för att det skall bli uppenbart att hans gärningar är gjorda i Gud" (Joh 3:19, 21). Encyklikan *Veritatis Splendor* påminde oss också nyligen om detta.[52] Är Kristus alltså en domare? *Era egna handlingar skall döma er i ljuset av den sanning ni känner till*. Fäder och mödrar, söner och döttrar, kommer att dömas efter sina handlingar. Var och en av oss kommer att dömas efter Budorden, inklusive dem vi diskuterat i detta brev: det fjärde, femte, sjätte och nionde budet. Men ytterst sett kommer alla att dömas *efter kärleken*, som är Budordens djupaste mening och sammanfattning. Som den helige Johannes av Korset skriver: "Vid livets afton skall kärleken vara prøvostenen".[53] Kristus, mänsklighetens återlösare och brudgum, "föddes för detta och kom till världen för detta, att vittna om sanningen. Var och en som är av sanningen lyssnar till hans röst" (jfr Joh 18:37). Kristus kommer att vara domaren, men på det sätt han själv antytt då han talade om den Yttersta domen (jfr Matt 25:31-46). Han kommer att fälla en *dom av kärlek*, ett domslut som slutgiltigt kommer att bekräfta sanningen att Brudgummen var med oss, utan att vi kanske varit medvetna om det.

Domaren är *Kyrkans och mänsklighetens brudgum*. Det är därför som han, när han fäller sin dom, säger: "Kom, ni min Faders välsignade ... Ty jag var hungrig och ni gav mig att äta. Jag var törstig och ni gav mig att dricka. Jag var främling och ni tog emot mig. Jag var naken och ni klädde mig" (Matt 25:34-36). Denna lista kan förstås göras längre, och oräkneliga andra för äktenskaps- och familjelivet relevanta problem skulle kunna läggas till. Då skulle vi mycket väl kunna finna uttalanden som: "Jag var ett ofött barn, och ni tog emot mig genom att låta mig födas"; "Jag var ett övergivet barn, och ni blev min familj"; "Jag var föräldralös, och ni adopterade mig och uppfostrade mig som ett av era egna barn". Eller, för att ta några ytterligare exempel: "Ni hjälpte mödrar, som var fyllda av osäkerhet och utsatta för orättfärdiga påtryckningar, att ta emot sitt ofödda barn och låta det födas"; och "Ni hjälpte stora familjer, och familjer med problem, att passa och uppfostra de barn Gud gav dem". Vi skulle kunna fortsätta med en lång, detaljerad lista som också skulle innehålla alla de olika sorters verkligt moraliskt och mänskligt goda sätt som kärleken kommer till uttryck på. Detta är *den stora skörden* som världens återlösare, som Fadern anförtrott domen till, skall komma för att bärga in. Det är *nådens och de goda gärningarnas skörd*, som mognat genom Brudgummens andedräkt i den Helige Ande, som ständigt är i verksamhet i världen och i Kyrkan. Låt oss för allt detta tacka Givaren av alla goda gåvor.

Vi vet emellertid också genom Matteusevangeliet att Yttersta domen kommer att innehålla en annan lista, allvarlig och skräckinjagande: "Gå bort ifrån mig ... Ty jag var hungrig och ni gav mig inte att äta. Jag var törstig och ni gav mig inte att dricka. Jag var främling och ni tog inte emot mig, naken och ni klädde mig inte" (Matt 25:41-43). Även till denna lista skulle vi kunna lägga till andra handlingssätt, där Jesus är närvarande i varje situation som *den som har avvisats*. På det sättet skulle han identifiera sig med den övergivne mannen eller hustrun, eller med barnet som avlats och sedan övergetts: "Ni tog inte emot mig"! Denna dom kommer också att avkunnas genom hela våra familjers historia; den kommer att avkunnas genom hela våra nationers och hela mänsklighetens historia. Kristi ord: "Ni tog inte emot mig", rör också samhällseliga institutioner, regeringar och internationella organisationer.

Pascal skrev att "Jesus kommer att plågas till världens slut".[54] Ångesten i Getsemane och ångesten på Golgata är *den uppenbarade kärlekens höjdpunkt*. Båda scenerna uppenbarar Brudgummen som är med oss, som alltid hyser samma kärlek till oss, och "älskar oss till slutet" (jfr Joh 13:1). Kärleken som är i Kristus, och som från honom flödar bortom gränserna för individens och familjens historia, flödar bortom hela den mänskliga historiens gränser.

Vid slutet av dessa reflektioner, kära bröder och systrar skulle jag, med tanke på vad som kommer att proklamerats från olika plattformar under Familjens år, vilja tillsammans med er förnya den trosbekännelse som Petrus riktar till Kristus: "Du har det eviga livets ord" (Joh 6:68). Låt oss tillsammans säga: "Dina ord, O Herre, skall inte förgå" (jfr Mark 13:31). Vad är då påvens önskan för er vid slutet av denna långa *meditation över Familjens år*? Det är hans bön att ni alla skall leva i överensstämmelse med dessa ord, som är "Ande och liv" (Joh 6:63).

"STÄRKTA TILL ER INRE MÄNNISKA"

23: Jag böjer knä inför Fadern, från vilken allt faderskap och moderskap fått sitt namn, och ber "att han i sin härlighets rikedom skall ge kraft och styrka åt er inre människa genom sin Ande" (Ef 3:16). Jag återvänder villigt till dessa apostelns ord, som jag nämnde i första delen av detta brev. De är på sätt och vis nyckelord. Familjen, faderskapet och moderskapet hör samman. Familjen är den första mänskliga sammanhang där denna "inre människa" formas som aposteln talar om. Den inre människans tillväxt i kraft och styrka är en gåva från Fadern och Sonen och den Helige Ande.

Familjens år ställer oss inom Kyrkan inför en väldig uppgift, inte annorlunda än den som familjerna står inför varje år och varje dag. När det gäller detta År, får uppgiften emellertid en speciell innebörd och betydelse. Vi började Familjens år i Nasaret på den *Heliga familjens högtidsdag*. Under hela detta År vill vi göra vår pilgrimsvandring till den nådens plats som har blivit den *Heliga familjens helgedom* under mänsklighetens historia. Vi vill göra denna pilgrimsfärd för att än en gång bli mer medvetna om det sanningsarv om familjen som från början varit *en skatt för Kyrkan*. Det är en skatt som växer fram ur det Gamla förbundets rika tradition, som fullkomnas i det Nya och som finner sitt starkaste symboliska uttryck i den Heliga familjens mysterium där den himmelske Brudgummen åstadkommer alla familjers återlösning. Därifrån proklamerar Jesus "*familjens evangelium*". Från och med apostlarna, vars undervisning vi så ofta använt oss av i detta brev, har alla generationer av Kristi lärjungar dragit nytta av denna sanningens skatt.

I vår egen tid har denna skatt gått igenom på djupet i Andra Vatikankonciliets dokument.[55] Insiktsfulla analyser utvecklades i påven Pius XII:s många tal i nygifta,[56] i påven Paulus VI:s encyklika *Humanæ Vitæ*, i tal som hölls under biskopssynoden 1980 om Familjen och i den apostoliska förmaningen *Familiaris Consortio*. Jag har redan tagit upp dessa uttalanden från Kyrkans läroämbete. Om jag återvänder till dem nu, är det för att betona hur väldig och rik *skatten med den kristna sanningen om familjen* är. Enbart *skrivna vittnesbörd* räcker dock inte. *Levande vittnesbörd* är mycket viktigare. "Nutidsmänniskan lyssnar hellre till vittnen än till lärare, och om hon lyssnar till lärare beror det på att de är vittnen", som påven Paulus VI observerade.[57] I Kyrkan har familjens skatt först och främst blivit anförtrodd åt vittnen: till de fäder och mödrar, söner och döttrar som genom familjen upptäckt sin egen mänskliga och kristna kallelseväg, den "inre människans" dimension (Ef 3:16) som aposteln talar om, och därigenom uppnått helighet. *Heliga familjen är början till oräkneliga andra heliga familjer*. Konciliet påminde om att helighet är alla döptas kallelse.[58] I vår tidsålder, liksom i de tidigare, finns det ingen brist på vittnen om "*familjens evangelium*", även om de inte är välkända eller inte proklamerats som helgon av Kyrkan. Familjens år är ett lämpligt tillfälle att åstadkomma en ökad medvetenhet om deras existens och om deras stora antal.

Mänsklighetens historia, frälsningshistorien, går vidare genom familjen. På dessa sidor har jag försökt visa hur familjen är placerad i centrum av den stora striden mellan gott och ont, mellan liv och död, mellan kärlek och allt som står i motsättning till kärleken. Familjen har anförtrotts uppgiften att kämpa för att först och främst *släppa loss de goda krafterna*, som

har sin källa i Kristus, människans återlösare. *Varje familjeenhet behöver göra dessa krafter till sina egna* så att – för att använda en fras som användes då man firade kristendomens tusen år i Polen – familjen bli *”stark med Guds styrka”*.^[59] Det är därför som detta brev har försökt hämta inspiration från de apostoliska förmaningar man finner i Paulus’ skrifter (jfr 1 Kor 7:1-40; Ef 5:21-6:9; Kol 3:25) och breven från Petrus och Johannes (jfr 1 Pet 3:1-7; 1 Joh 2:12-17). Hur liknande är inte de kristnas och familjernas erfarenheter då och nu, trots skillnaderna i de historiska och kulturella sammanhangen!

Det jag framför är alltså en inbjudan: en inbjudan adresserad speciellt till er, innerligt älskade män och hustrur, fäder och mödrar, söner och döttrar. Det är en inbjudan till alla partikularkyrkorna att förbli förenade i undervisandet om den apostoliska sanningen. Den vänder sig till mina bröder i biskopsämbetet; och till präster; till dem som lever eremit- och klosterliv och i andra former av religiösa gemenskaper; till gudsvigda personer; till det troende lekfolkets rörelser och föreningar; till våra bröder och systrar som är förenade med oss i tron på Jesus Kristus, även om de inte delar den fulla gemenskapen som Frälsaren vill;^[60] till alla som, genom att ha del i Abrahams tro, liksom vi tillhör det stora brödrskapet av dem som tror på en enda Gud;^[61] till dem som är arvtagarna till andra andliga och religiösa traditioner; och till alla män och kvinnor av god vilja.

Må Kristus, som är densamme ”i går och i dag och i evighet” (Heb 13:8), vara med oss när vi böjer knä inför Fadern, från vilken allt faderskap och moderskap och varje mänsklig familj har sitt namn (jfr Ef 3:14-15). Med orden i bönen till Fadern som Kristus själv lärde oss, må han än en gång ge oss bevis på den kärlek med vilken han älskade oss ”till slutet”! (Joh 13:1).

Jag talar med hans sannings kraft till alla folk i vår tid, så att de skall lära sig uppskatta storheten i äktenskapets, familjens och livets goda; och så att de skall bli medvetna om den stora fara som uppstår när dessa realiteter inte respekteras, eller när de oerhörda värden som ligger till grund för familjen och människans värdighet nonchaleras.

Må Herren Jesus upprepa dessa sanningar för oss *med Korsets kraft och vishet*, så att mänskligheten inte skall falla för frestelsen från ”lögnens fader” (Joh 8:44), som ständigt försöker leda människor till breda och enkla vägar, vägar som är verkar vara jämna och behagliga, men som i verkligheten är fulla av snaror och faror. Må det alltid göras möjligt för oss att följa den Ende som är ”vägen och sanningen och livet” (Joh 14:6).

Kära bröder och systrar: Låt allt detta bli de kristna familjernas uppgift och föremålet för Kyrkans missionerande omsorg genom hela detta År, som är så rikt på enastående gudomlig nåd. Må den Heliga familjen, symbol och förebild för varje mänsklig familj, hjälpa varje enskild människa att vandra i Nasarets anda. Må det hjälpa varje familjeenhet att växa i förståelse för sitt speciella uppdrag i samhället och i Kyrkan, genom att höra Guds Ord, genom bön och genom att broderligt dela med sig av livet. Må Maria, ”renaste kärlekens” Moder, och Josef, Återlösarens beskyddare, göra oss sällskap med sitt ständiga beskydd.

Med dessa välgångsönskningar välsignar jag varje familj i den heliga Treenighetens namn: Fader, Son och Helig Ande.

Givet i Rom, vid Sankt Petrus, den 2 februari, på högtidsdagen för Herrens frambärande i templet, år 1994, under mitt pontifikats sextonde år.

Johannes Paulus II
påve

NOTER

1. Jfr Johannes Paulus II:s encyklika *Redemptor Hominis* (4 mars 1979), 14: AAS 71 (1979), 284-285.
2. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 1.
3. *Ibid.* 22.
4. *Ibid.*
5. *Ibid.*
6. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 11.
7. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, Andra delen, kapitel 1.
8. *Rituale Romanum, Ordo Celebrandi Matrimonium*, No. 74, editio typica altera, 1991, s. 26.
9. Jfr Johannes Paulus II:s apostoliska förmaning *Familiaris Consortio* (22 november 1981), 65, 79-84: AAS 74 (1982), 180-186.
10. Jfr *Rituale Romanum, Ordo Celebrandi Matrimonium*, No. 74, ed. cit., p. 26.
11. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 48.
12. Johannes Paulus II:s apostoliska förmaning *Familiaris Consortio* (22 november 1981), 69: AAS 74 (1982), 165.
13. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 24.
14. *Rituale Romanum, Ordo Celebrandi Matrimonium*, No. 60, ed. cit, p. 17.
15. Jfr Johannes Paulus II:s apostoliska förmaning *Familiaris Consortio* (22 november 1981), 28: AAS 74 (1982), 114.
16. Jfr Pius XII:s encyklika *Humani Generis* (12 augusti 1950): AAS 42 (1950), 574.
17. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 24.
18. *Ibid.*
19. *Ibid.*
20. Augustinus av Hippo, *Confessiones*, I, 1: CCL 27,1.
21. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 50.
22. *Rituale Romanum, Ordo Celebrandi Matrimonium*, No. 62, ed cit, p 17.
23. *Ibid.* No. 61, ed. cit., p 17.
24. Thomas av Aquino, *Summa Theologiæ*, I, q. 5, a. 4, ad 2.
25. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 24.
26. Jfr Johannes Paulus II:s encyklika *Sollicitudo Rei Socialis* (30 december 1987), 25: AAS 80 (1988), 543-544.
27. Johannes Paulus II:s encyklika *Redemptor Hominis* (4 mars 1979), 14: AAS 71 (1979), 284-285. Jfr Johannes Paulus II:s encyklika *Centesimus Annus* (1 maj 1991), 53: AAS 83 (1991), 859.
28. Irenæus av Lyon, *Adversus Hæreses* IV, 20, 7: PG 7, 1057; SCh 100/2, 648- 649.
29. Johannes Paulus II:s encyklika *Centesimus Annus* (1 maj 1991), 39: AAS 83 (1991), 842.
30. Jfr. Johannes Paulus II:s encyklika *Sollicitudo Rei Socialis* (30 december 1987), 25: AAS 80 (1988), 543-544.
31. Jfr Paulus VI:s encyklika *Humanæ Vitæ* (25 juli 1968), 12: AAS 60 (1968), 488-489; KKK, avsnitt 2366.
32. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 24.
33. Jfr påven Paulus VI:s predikan inför avslutningen av jubelåret 1975 (25 december 1975): AAS 68(1976), 145.
34. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 22.
35. Jfr *Ibid.* 47.
36. Thomas av Aquino, *Summa Theologiæ*, I, q. 5, a. 4, ad 2.
37. *Ibid.* I-II, q. 22.
38. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 11, 40 och 41.
39. *Rituale Romanum, Ordo Celebrandi Matrimonium*, No. 60, ed. cit., p. 17.

40. CIC, canon 1055, P. 1; KKK, avsnitt 1601.
41. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 74.
42. Jfr Johannes Paulus II:s encyklika *Centesimus Annus* (1 maj 1991), 57: AAS 83 (1991), 862-863.
43. Jfr Johannes Paulus II:s encyklika *Laborem Exercens* (14 september 1981), 19: AAS 73 (1981), 625-629.
44. Irenaeus av Lyons, *Adversus Hæreses*, III, 10, 2: PG 7, 873; SCh 211, 116-119; Augustinus av Hippo, *De Incarnatione Verbi*, 54: PG 25, 191- 192; Augustinus av Hippo, *Sermo* 185, 3: PL 38, 999; *Sermo* 194, 3, 3: PL 38, 1016.
45. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 24.
46. "Corpore et anima unus", som Andra Vatikankonciliet så klart och träffande förklarade: *Ibid.* 14.
47. *Ibid.* 22.
38. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 56-59.
49. Jfr pastorala instruktionen *Ætatis Novæ* från Påvliga rådet för social kommunikaton (22 februari 1992), 7.
50. I liturgin för deras festdag, som har sitt ursprung från 400-talet, vänder sig Kyrkan till de heliga oskyldiga, och ber till dem med orden från poeten Prudentius (omkr. år 105) som "martyrernas blommor som Kristi förföljare högg ner, på själva tröskeln till deras liv, liksom virvelvinden gör med rosor som ännu står i knopp".
51. Den helige Athanasios, *De Incarnatione Verbi*, 54: PG 25, 191- 192.
52. Jfr Johannes Paulus II:s encyklika *Veritatis Splendor* (6 augusti 1993), 84.
53. Den helige Johannes av Korset, *Ord av ljus och kärlek*, 59.
54. Blaise Pascal, *Tankar*, avsnittet "*Jesu mysterium*", 553 (ed. Br).
55. Jfr i synnerhet Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 47-52.
56. Av särskilt intresse är talet till deltagarna i Italienska katolska barnmorskeförbundets kongress (29 oktober 1951), i *Discorsi e Radiomessaggi*, XIII, 333-353.
57. Jfr tal till medlemmarna av "*Consilium de Laicis*" (2 oktober 1974), AAS 66 (1974), 568.
58. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 40.
59. Jfr kardinal Stefan Wyszyński, *Rodzina Bogiem silna*, predikan hållen vid Jasna Gora (26 augusti 1961).
60. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 15.
61. Jfr *Ibid.* 16.

FÖRKORTNINGAR

- AAS *Acta Apostolicæ Sedis, Commentarium Officiale*, är den officiella tidning där Heliga Stolen sedan år 1909 på latin offentliggör Katolska Kyrkans lagar, encyklikor, beslut från kongregationerna och meddelanden om kyrkliga utnämningar.
(www.vatican.va/archive/atti-ufficiali-santa-sede/index_en.htm)
- CCL *Corpus Christianorum Latinorum*, även kallad *Corpus Christianorum, Series Latina* (CCSL), är en av det belgiska förlaget Brepols Publishers utgiven, modern textkritisk utgåva av alla latinska texter från Kyrkans första åtta århundraden.
- CIC *Codex Iuris Canonici* är den latinska Kyrkans (dvs. den Romersk-Katolska Kyrkans), kanoniska lag, utgiven år 1983 på uppdrag av påven Johannes Paulus II.
(www.vatican.va/archive/ENG1104/INDEX.HTM)
Övriga delar av Katolska Kyrkan, de unierade östkyrkorna, har en egen kanonisk lag, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (CCEO).
- KKK *Katolska Kyrkans Katekes*, överlämnad 1992 av påven Johannes Paulus II till de troende i hela världen.

- PG *Patrologiæ cursus completus: Series Græca*, de grekiska kyrkofädernas verk i utgivning av den franske katolske prästen Jacques-Paul Mignes (1857-1866).
(www.documentacatholicaomnia.eu/25_20_40-imagines.html)
- PL *Patrologiæ cursus completus: Series Latina*, de latinska kyrkofädernas verk i utgivning av den franske katolske prästen Jacques-Paul Mignes (1844-1855).
(www.documentacatholicaomnia.eu/1815-1875_Migne_Patrologia_Latina_01_Rerum_Conspectus_Pro_Tomis_Ordinatus_MLT.html)
- SCh *Sources Chrétiennes*, en av det franska förlaget Éditions du Cerf utgiven, modern utgåva av tidig kristen litteratur (på latin, grekiska, syriska mm), inklusive franska översättningar. Serien är nu uppe i över 500 volymer.

CITERADE ELLER OMNÄMND A KONCILIEDOKUMENT, ENCYKLIKOR MM

- Ætatis Novæ*, pastoral instruktion från Påvliga rådet för social kommunikaton.
Centesimus Annus, Johannes Paulus II:s encyklika m.a.a. Katolska socialläran 100 år
På svenska i *Katolsk Dokumentation 18, Människans välfärd* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1991).
- Charta om familjens rättigheter*, utgiven av Heliga Stolen den 22 oktober 1983.
- Codex Iuris Canonici*, den latinska Kyrkans (dvs. den Romersk-Katolska Kyrkans) kanoniska lag, utgiven år 1983 på uppdrag av påven Johannes Paulus II.
- Familiaris Consortio*, Johannes Paulus II:s apostoliska förmaning om den kristna familjens roll i den moderna världen.
Ny svensk översättning från 2013 finns att tillgå på
www.katolskevangelisation.se/files/Familiaris_Consortio_svenska_2013.pdf.
- Gaudium et Spes*, Andra Vatikankonciliet pastorala konstitution om Kyrkan i världen av idag.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 7, Kyrkan i världen av idag* (Uppsala: Katolsk Informationstjänst, 1968).
- Humanæ Vitæ*, Paulus VI:s encyklika om Äktenskap och ansvarsfullt föräldraskap.
På svenska i *Humanæ Vitæ – Om äktenskap och ansvarsfullt föräldraskap*. Respekts skriftserie Nr 1 (Stockholm: Respekt – katolsk rörelse för livet, 2007) och i
Paulus VI: s encyklika Humanae Vitae – med förklaringar och kommentarer av George J Woodall, Katolska utskottet för äktenskap och familj, skriftserie nr. 4, 2013.
- Humani Generis*, Pius XII:s encyklika om Vissa falska åsikter som hotar att undergräva den Katolska läran.
- Katolska Kyrkans Katekes*, överlämnad 1992 av påven Johannes Paulus II till de troende i hela världen.
På svenska i *Katolska Kyrkans Katekes* (Ängelholm: Bokförlaget Catholica, 2010).
Katekesen finns även på svenska direkt på Internet under www.katekesen.se.
- Laborem Exercens*, Johannes Paulus II:s encyklika om Människans arbete.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 14, Människans arbete* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1982).
- Lumen Gentium*, Andra Vatikankonciliet dogmatiska konstitution om Kyrkan.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 4, Om Kyrkan* (Uppsala: Katolsk Informationstjänst, 1970).
- Redemptor Hominis*, Johannes Paulus II:s encyklika om Människans återlösare.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 12, Världens återlösare* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1979).
- Sollicitudo Rei Socialis*, Johannes Paulus II:s encyklika om Omsorg om sociala frågor.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 17, Kyrkans omsorg om utveckling och fred* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1989).
- Veritatis Splendor*, Johannes Paulus II:s encyklika om vissa grundläggande frågor i Kyrkans morallära.

På svenska i *Sanningens strålgång* (Stockholm: Veritas förlag, 2011).

Samtliga ovanstående texter finns tillgängliga på internet via exempelvis Vatikanens hemsida (www.vatican.va), och oftast på ett flertal språk, vanligen dock inte på svenska.